

Kirkko ja hengellisen väkivallan ratkaisut

Johanna Hurtig
Aini Linjakumpu

Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja

Kirkko ja toiminta

Kirkko ja hengellisen väkivallan ratkaisut
Johanna Hurtig – Aini Linjakumpu

Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja
Kirkko ja toiminta
Suositukset, ohjeet ja oppaat

© Kirkkohallitus
Helsinki 2020

Julkaisusarjan ulkoasu
Unigrafia / Hanna Sario

Julkaisun ulkoasu ja taitto
gstj / Teemu Junkkaala

Sisällys

- 4 Kiitokset
- 5 **Johdanto**
- 7 **Hengellisen väkivallan ilmiö**
- 15 **Hengellisen väkivallan ratkaisun lähtökohtia**
- 18 **Ratkaisun käytäntöjä kirkon piirissä**
- 30 **Loppusanat**
- 33 Lähteet
- 34 Liite: Kirkkoherrojen haastattelut ja ryhmähaastattelut

Kiitokset

Lämmin kiitos tutkimukseen osallistuneille kirkkoherroille ja muille haastateltaville arvokkaista huomioista, näkemyksistä ja kokemuksista. Ne ovat tuoneet merkittävän lisän siihen, mitä ymmärsimme ilmiöstä ennen tätä.

Kiitämme myös Kirkkohallituksen toiminnallista osastoa, joka on mahdollistanut tutkimuksen tekemisen sekä hyväksynyt julkaisun Kirkkohallituksen julkaisusarjaan. Kiitos myös keskusteluista, joita olemme saaneet aiheesta Kirkkohallituksen monien työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa käydä. Kiitämme arvokkaista kommentteista Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston johtajaa Petri Määttä, kansliapäällikön erityisavustajaa Jari Pulkkista, Lapin yliopiston akateemisten tekstitaitojen lehtori Katriina Uljas-Rautiota sekä muita kommentteja esittäneitä.

Johanna Hurtig
asiantuntija
Kirkkohallitus

Aini Linjakumpu
politiikkatieteiden yliopistonlehtori
Lapin yliopisto

Johdanto

Uskontojen nimissä tapahtuu monenlaista väkivaltaa. Uskontoryhmien *välinen* väkivalta on historiallisesti tunnettua, ja se on suuresti vaikuttanut kansakuntien, valtioiden ja pienempien ihmisryhmien elämään. Suomalaisessa hengellisessä elämässä uskontokuntien välisiä suhteita on pyritty koordinoimaan ja kehittämään muun muassa Uskot-foorumin avulla. Suunnitteilla on myös Uskontodialogikeskus, joka pyrkii kehittämään eri uskontojen välistä kommunikaatiota ja yhteistoimintaa. Evankelisluterilainen kirkko on ollut tiiviisti mukana uskontojen välisen dialogin ja yhteistoiminnan kehittämisessä.

Hengellinen väkivalta poikkeaa uskontojen välisestä väkivallasta. Hengellinen väkivalta on uskonnollisten ryhmien *sisällä* tapahtuvaa väkivaltaa, joka kohdentuu yleensä ryhmän omiin jäseniin. Hengellistä väkivaltaa on määritelty ja tutkittu moniulotteisesti. Erilaisissa keskusteluissa on nostettu esiin hengellisen väkivallan määrittelyn tulkinnallisuus, lainsäädännön tarve sekä hengellisen väkivallan vaurioittava luonne yksilön ja yhteisöjen tasolla.

Kirkko on vuosikymmenien aikana joissain asiayhteyksissä ottanut kantaa hengelliseen väkivaltaan, ja hiljattain kirkko on koonnut seurakuntiin suunnattua turvallisuusohjeistusta, jossa myös hengellisen väkivallan ilmiö on huomioitu. (Turvallinen seurakunta 2019, 42–44.) Epäselväksi on kuitenkin jäänyt, miten hengellistä väkivaltaa ehkäistään, sen seurauksia hoidetaan ja miten ilmiöstä kannetaan vastuuta. Tämän raportin tarkoitus on etsiä vastauksia näihin kysymyksiin.

Raportissa määrittelemme aluksi hengellisen väkivallan käsitteen, tuomme esiin väkivallalle altistavia piirteitä uskonnollisissa liikkeissä ja pohdimme uskonnon rajoja. Raportin keskeisin osio on hengellisen väkivallan ratkaisujen pohtiminen kirkon piirissä: mitkä toimijat ovat keskeisiä asian suhteen; mitä konkreettisia ratkaisumalleja on löydettävissä ja millä tavoin hengellisen väkivallan ratkaisut jäsentyvät kirkon eri tasoille.

Tarkastelemme aihetta Suomen evankelisluterilaisen kirkon kontekstissa ja ensisijaisesti rakenteellisena kysymyksenä. Yksilötoimijoiden sijaan kiinnostuksemme kohdistuu toimintaympäristöihin ja -mahdollisuuksiin sekä yhteistyön, yhdessä sanoittamisen ja vastuunkannon tapoihin. Väkivallan ympäristönä voi olla seurakunta,

herätysliike, seurakunnan sisäinen pienyhteisö tai näiden välinen rajapinta, mutta puuttumisen kriteerien ja keinojen tarve on kaikissa sama. Tähänastinen tutkimustyö ja hengellisestä väkivallasta käyty julkinen keskustelu ovat luoneet kuvan, että hengellinen väkivalta sijoittuisi lähinnä herätysliikkeisiin ja uskonnollisiin yhdyskuntiin, mutta näin ei ole.

Evangelisluterilainen kirkko on Suomen uskonnollisessa toiminnassa edelleen vahva instituutio. Ratkaisujen etsiminen sen rakenteiden ja käytäntöjen avulla on perusteltua. Kirkolla on mittavasti rajapintaa ja arvojohtajuutta niin omiin työntekijöihinsä, seurakuntiin kuin erilaisiin uskonnollisiin toimijoihin ja yhteisöihin kautta maan. Asemansa avulla kirkko voi tehdä yhteistyötä tietoisuuden lisäämiseksi sekä ratkaisujen löytämiseksi ja toteuttamiseksi.

Hengellisen väkivallan tarkastelun tarkoituksena ei ole korostaa uskonnollisuuden liittyvää vallankäyttöä, vaan etsiä ja ehdottaa keinoja ongelman ratkaisuun. Raportti on suunnattu kirkon työntekijöille, vastuunkantajille, uskonnollisuudesta, yhteisöilmioistä ja kirkon toiminnasta kiinnostuneille, uhreja työssään kohtaville ammattilaisille, hengellistä väkivaltaa kokeneille sekä yhteisöille, jotka etsivät välineitä toimintakulttuurinsa itsearviointiin.

Raportin taustalla olevassa tutkimushankkeessa on haastateltu kirkkoherroja, ja he ovat voineet ryhmätapaamisissa kommentoida jäsentämiämme ratkaisuehdotuksia. Hyödynnämme lisäksi aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, aiempaa tutkimustietoa sekä kirkon asiakirjoja. Raportti on itsenäinen teos, mutta samalla myös jatkoa aiemmille tutkimuksillemme.

Raportin lähtökohta kytkeytyy moniin kirkon arvoihin ja ajankohtaisiin kehittämisyhtymyksiin. Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuuden lisääminen viestivät pyrkimystä taata uskonnollinen turvallisuus kaikille kirkon piirissä. Raportin sisältämät näkökulmat ja toimenpidesuosituksot ovat meidän, hankkeessa toimineiden tutkijoiden ehdotuksia kirkolle.

Johanna Hurtig on toiminut sosiaalityön opettajana ja tutkijana. Hän on tutkinut uskonnollisen yhteisöllisyyden ja väkivallan kytköksiä lapsuuskokemusten suunnasta. Hurtig työskentelee Kirkkohallituksen asiantuntijana vastuualueenaan muiden muassa ihmisoikeuskysymykset. Hän on myös tuore evangelisluterilaisen kirkon pappi.

Aini Linjakumpu on politiikantutkija Lapin yliopistosta. Hän on erikoistunut uskontoon liittyvien ilmiöiden ja liikkeiden tutkimiseen. Linjakumpu on tutkinut muun muassa poliittisen islamin ilmentymiä, vanhoillilestadiolaisuuden hoitokoukouksia ja taloudellisia verkostoja sekä Jehovan todistajia ja amisseja. Vuonna 2015 häneltä ilmestyi *Uskonnon varjot. Hengellinen väkivalta kristillisissä yhteisöissä* -kirja, jossa tarkastellaan hengellisen väkivallan käsitettä, muotoja sekä oikeudellisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia.

Hengellisen väkivallan ilmiö

Käsitteen määrittelyä

Kirkko on pohtinut hengellistä väkivaltaa ja määritellyt sitä. Kirkon mukaan ”hengellinen väkivalta on henkistä väkivaltaa, johon liittyy uskonnollinen ulottuvuus. Sen ilmenemismuotoja ovat pelottelu, käännättäminen, syyllistäminen, eristäminen ja kontrollointi.” Tarkoituksena on kyseenalaistaa toisen ihmisen elämäkatsomus, elämäntapa tai mielipide sekä niiden hengellinen oikeutus. (*Aamenesta öylättiin* 2020.) Kyseisessä kirkon julkaisussa todetaan, että terve uskonnollisuus voimaannuttaa ja tukee hyvinvointia, mutta epäterve uskonnollisuus kaventaa elintilaa. Ongelma nähdään vakavana, koska haavoitettu uskonnollisuus iskee ihmisyyden ja persoonan syvimpiin rakennusaineisiin. (*Aamenesta öylättiin* 2020.)

Kirkon määrittelyssä korostuvat hengellisen väkivallan psykologiset seuraukset. Hengellistä väkivaltaa voi määritellä myös moniulotteisemmin. Hengellinen väkivalta on yleensä henkistä väkivaltaa, mutta se voi olla joissakin tapauksissa myös fyysistä, esimerkiksi hengellisillä syillä perusteltu lähisuhdeväkivalta tai lasten kurittaminen. Hengellinen väkivalta on usein myös korostetun yhteisöllistä (Hong 2019, 92). Väkivalta saa oikeutuksensa yhteisöllisesti sovitusta ja ylläpidetyistä merkityksistä ja käytännöistä.

Olennaista on hengellisyyden ja yhteisöllisyyden keskinäinen kytkös. On syytä tiedostaa niiden yhteinen merkityspotentiaali. Ihmisinä kaipaamme joukkoon kuulumisen kokemusta. Hengellisyys voi kuitenkin kannatella ihmistä yksinäisyyden ja irrallisuuden keskellä. Hengellisen väkivallan mekanismi rakentuu sidoksista, millä ihminen on kytkeytynyt uskonyhteisöönsä (katso tietolaatikko seuraavalla sivulla).

Hengellisen väkivallan perustelut tulevat tavalla tai toisella hengellisistä lähtökohdista tai hengelliseen yhteisöön kuulumisen kautta. Kaikki uskonnollisissa yhteisöissä tapahtuva henkinen tai muu väkivalta ei kuitenkaan ole hengellistä väkivaltaa.

Hengellinen väkivalta on kokemuksellista väkivaltaa; toisin sanoen väkivalta on konkreettista toimintaa, joka kohdistuu ihmisiin, jotka ovat väkivallan ”vastaanottajia”. Tosin yksittäiset ihmiset kokevat väkivallan eri tavoin. Hengellinen väkivalta vahingoittaa ihmisen uskonnonvapautta sekä uskonnollista identiteettiä eli käsitystä itsestä uskovana. Ihminen ei voi silloin turvallisesti ilmaista itseään. Hengellisen

Hengellisen väkivallan yhteisökytkös

Kulttuurisesta, uskonnollisesta tai maantieteellisestä taustasta riippumatta ryhmien käyttämä väkivalta nojaa yhteisöllisyydestä nouseviin lähtökohtiin. Näiden lähtökohtien pohjalta määriteltynä hengellinen väkivalta on:

1. yhteisön sisällä tapahtuvaa,
  2. tarkoitettu turvaamaan yhteisöllisten käyttäytymissääntöjen asema,
  3. yhteisön perinteen mukaista ja edelleen ainakin joidenkin mielestä oikeutettua,
  4. useamman tekijän toimesta toteutettavaa ja
  5. useampaan henkilöön kohdistuvaa,
  6. useimmiten toistuvaa ja jatkuvaa väkivaltaa.
- (Muokattu Hong 2019, 100 määritelmästä)

väkivallan mahdollisuus voi myös rajata toimijuutta etukäteen. Silloin ihminen rajoittaa itse seurausten pelossa omia valinnanmahdollisuuksiaan esimerkiksi tulevaisuuden, koulutuksen, työelämän, harrastusten ja ystävyysuhteiden suhteen.

Hengellisen väkivallan vaikuttavuus syntyy siitä, että väkivaltaa on vaikea vastustaa ja sellaista harjoittavista yhteisöistä irtaantumisen hinta on korkea. Yksilö voi kokea menettävänsä irtaantumisessa kaiken itselleen arvokkaan: yhteyden Jumalaan, toisiin ihmisiin ja itseensä uskovana. Väkivalta kytkeytyy hengellisen yhteisön vallan ja hallinnan mekanismeihin. Jos jäsen on oppinut ajattelemaan, että yhteisöllä on hallussaan käsitys oikeasta opista ja elämästä, jäsenen on vaikea tuoda esiin tällaisia poikkeavia näkemyksiä.

Hengellinen väkivalta ei satuta ainoastaan yksilöä, vaan vaurioittaa myös sitä harjoittavaa yhteisöä. Hengellisen väkivaltaan turvautumisen taustalla on usein pyrkimys suojella opillisia ominaispiirteitä ja torjua vieraksi tai vaaralliseksi koettuja. Kun hallinta ja vääristynyt vallankäyttö hyväksytään, keskustelun tila kapeutuu ja epäkohtien tunnistaminen ja niihin puuttuminen vaikeutuu. Yhteisö ja sen perinne eivät tällöin pääse kehittymään.

Hengellinen väkivalta ei merkitse harmia, mielipahaa, ärtymystä tai muita lieviä reaktioita. Se ei myöskään viittaa tasaverosiin keskusteluihin synnin luonteesta, kadotuksen mahdollisuudesta tai muista opillisten tulkintojen sisällöistä. Eri mieltä oleminen sekä epäasialliseen toimintaan tai työtehtävien hoitoon puuttuminen eivät myöskään ole väärin. Tarkoitamme hengellisellä väkivallalla ilmiötä, joka vaikuttaa ihmisen elämään ja uskon harjoittamiseen syvästi ja kokonaisvaltaisesti. Kyseessä ei ole siis ohimenevä tunnereaktio yksittäiseen keskusteluun, asiaan tai tilanteeseen, vaan moniulotteisesti ihmisen oikeuksia, toimijuutta, uskonrauhaa ja uskonnollista identiteettiä vaurioitava tapahtumasarja. (Ks. tarkemmin käsitteen määrittelystä Linjakumpu 2015, 66–67.)

Missä hengellistä väkivaltaa ilmenee?

Hengellinen väkivalta ei ole abstraktio, vaan vallankäyttöä ilmentävä konkreettinen tilanne, joka tapahtuu erilaisissa sosiaalisissa yhteyksissä. Hengellisellä väkivallalla on aina tekijänsä ja paikkansa. Suomen evankelisluterilainen kirkko on muotoillut hengellisen väkivallan sijoittumisen seuraavasti:

Hengellistä väkivaltaa voi ilmetä niin vanhoissa uskonnoissa, perinteisten kirkkokuntien sisällä kuin uusissa uskonnollisissa liikkeissäkin. Riski joutua hengellisen väkivallan uhriksi on yleensä suurempi esimerkiksi fundamentalistisissa laškoissa, joissa on voimakas karismaattinen johtaja. Hengellinen väkivalta voi olla osa uskonnollisen liikkeen toimintakulttuuria, tai se voi ilmetä vain yksittäistapauksina. Hengellistä väkivaltaa voi olla myös perheissä. Vanhemmat saattavat estää lasten terveen uskonnollisen kehityksen ahdasmielisellä kasvatuksella, jolloin lapsen kyky saada aikuisena uskonnosta tukea elämälleen voi heikentyä. (*Aamenesta öylättiin* 2020.)

Hengellisen väkivallan ilmenemisessä uskonnollinen yhteisö on keskeisessä roolissa. Yhteisö voi koostua kymmenistä tuhansista ihmisistä tai olla pieni, vain kymmenistä ihmisistä koostuva ryhmä. Koosta riippumatta yhteisö mahdollistaa väkivallan omilla käytännöillään. Jos hengellisyyttä toteutettaisiin yksityisesti, hengelliselle väkivallalle ei olisi paikkaa, perusteluja eikä hengellistä valtaa ja hallintaa toimeenpanevia ihmisiä ja tiloja. Yhteisöllisyys ja yhteisöjen tarjoamat sosiaaliset suhteet mahdollistavat jakamisen ja huolenpidon, mutta käänköpuolena on, että ne luovat edellytykset myös väkivallalle. Vaikuttaminen tapahtuu suhteita ja asemia hyödyntäen.

Hengelliseen väkivallan käyttö ja hyväksyntä yhteisössä sijoittuu usein ympäristöihin, joita leimaa *autoritaarisuus*, *eksklusiivisuus* ja *kuriyhteisöllisyys* (ks. Linjakumpu 2015, 72–85). Seuraavaksi avaamme näitä ulottuvuuksia tarkemmin.

Autoritaarisuus. Hengellisen väkivallan esiintymiseen vaikuttaa hengellisen yhteisön hallinnollinen malli: millainen johtaja tai johto yhteisöllä on ja millainen kontrolli siinä vallitsee. *Autoritaarinen johtamistapa* on keskeinen altistava tekijä hengellisen väkivallan syntymiselle. Autoritaarisuus tarkoittaa yksin- tai harvainvaltaista ja hierarkkista hallitsemisen tapaa. Hierarkkisessa järjestelmässä on vahva keskusjohtoisuus, jota yleensä tukee alemmilla tasoilla olevat hallinnan portaat. Liikkeestä riippuen hallinta voi olla yhden tai vain harvojen ihmisten käsissä, kun taas toisissa liikkeissä hallinnan kokonaisuuteen voi kuulua suurempikin joukko ihmisiä, jotka kuitenkin jakavat yhteisen ymmärryksen liikkeen toiminnan luonteesta. Autoritaarisuuteen kuuluu vahva sisäinen kontrolli, joka ilmenee liikkeen jäsenten emotionaalisenä, toiminnallisena ja opillisena vartiointina.

Yhteisöllinen eksklusiivisuus. Uskonnollisen liikkeen omakuva ja identiteetti ovat yhteydessä hengellisen väkivallan syntyyn. Tähän liittyen toisena hengelliseen väkivaltaan altistavana piirteenä on *yhteisöllinen eksklusiivisuus*. Se tarkoittaa yhtäältä korostunutta yhteisömentaliteettia tai yhteisöllistä itseriittoisuutta ja toisaalta jännitteistä suhdetta oman yhteisön ulkopuoliseen maailmaan. Korostunut yhteisömentaliteetti nojaa tietoisuuteen oman yhteisön ensisijaisuudesta – eksklusiivisuus-

desta – muihin yhteisöihin nähden. Oma yhteisö näyttyy valittuna ryhmänä, oikean uskonymmärryksen omistajana ja ainoana, jonka piirissä pelastuminen on mahdollista. Eksklusiivisuuteen liittyy yhtenäisen kollektiivisen identiteetin, ideologian ja toimintatapojen rakentaminen. Yhteisöllisyyden rakentamiseen tapahtuu yhtenäiskulttuurin ja yksimielisyyden luomisella, esimerkiksi opettamalla, yhteisön julkaisuilla, yhteisillä puhetoivoilla ja rituaaleilla.

Uskonelämän tiukkuus: kuriyhteisöllisyys. Tiivis yhteisöllisyys, voimakkaiden identiteettien ja viholliskuvien rakentaminen perustuvat yhteisön jäsenten aktiiviseen ja väsymättömään sääntöjen noudattamiseen, jota yhteisön toiminta ylläpitää. Kolmantena hengelliseen väkivaltaan altistava piirteenä uskonnollisten liikkeiden suhteen onkin *kuriyhteisöllisyys*. Kuriyhteisöllisyydellä viitataan yhteisöön, jonka jäsenten elämää määrittävät tiukat säännöt, joiden perusteella muotoutuu raja oikean ja väärän välille. Kuri tarkoittaa tiettyjä käyttäytymismalleja, normien noudattamista ja niihin liittyvää seurantaa ja sanktiointia. Kuriyhteisöissä uskonelämän tiukkuus

Hengellisen väkivallan muutos

Hengellisen väkivallan muodot ovat muuttuvia. Ilmiötä voidaan luonnehtia jakamalla se ”vanhan” ja ”uuden liiton” hengelliseen väkivaltaan. Vanhan liiton väkivaltaa edustaa tapahtuma, jonka lähtökohtana on rike yhteisön odottamaa kuuliaisuutta kohtaan. Kyseessä on usein silloin ajatusten tai toiminnan ero siitä, mihin yhteisön edustama oppi ohjaa. Hengellistä väkivaltaa edustaa konkreettisenä toimintana esimerkiksi johtohenkilöiden tai toisen jäsenen toteuttama nuhtelu, painostaminen, pakottaminen tai kiusaaminen, joka voi johtaa koko yhteisön tasolla henkilön hylkimiseen, syrjäyttämiseen tehtävistä ja pahimmillaan liikkeestä erottamiseen. Tyypillistä tällaiselle tilanteelle on vallan väärinkäyttö yksittäisiä liikkeen jäseniä kohtaan.

Uuden liiton hengellistä väkivaltaa edustaa puolestaan tilanne, jossa ihminen ei olemuksensa, elämänsä tai mielipiteidensä puolesta sovi niihin odotuksiin, joita häneltä odotetaan. Paheksuminen tai vääränlaiseksi tulkinta liittyy tässä hengellisen väkivallan ”mallissa” siihen, millaista ihmisyyttä tai ajattelua toinen edustaa. Lähtökohtana voi olla esimerkiksi suhtautuminen homoseksuaaliseen ihmissuhteeseen, seksuaaliseen identiteettiin tai tasa-arvoista avioliittolakiä koskeviin näkemyksiin.

Hengellisen väkivallan konkreettinen ilmentymä on usein näennäisesti tasa-arvoinen tilanne, joka kääntyy oikeuksia polkevaksi ja turvaa rikkovaksi. Jokin ajatustapa määrittäytyy kristillisesti oikeaksi ja toinen vääräksi oikeuttaen toisen uskon kyseenalaistamisen. Asioista eri mieltä oleminen ei ole kuitenkaan väärin eikä hengellisen väkivallan oire. Olennaista on, mihin erimielisyys johtaa ja miten sitä ilmaistaan.

teen liittyy täydellisyys tavoittelu uskonelämässä. Tämä perustuu ajatukseen, että pelastus täytyy ansaita omilla teoilla, se ei ole riippuvainen niinkään armosta tai uskosta. Kuriyhteisöissä kontrolli ei rajoitu pelkästään hengellisiin asioihin, vaan mitä moninaisemmat ihmisen elämään kuuluvat asiat hengellistetään eli pyritään näkemään uskonnollisen tulkintakehyksessä.

Hengellisen väkivallan prosesseille on usein ominaista laajeneminen tilanteesta toiseen. Yksilön mahdollisuudet katkaista tai kääntää väkivallan suuntaa ovat heikot. Teot etenevät näennäisesti omalla painollaan, mutta käynnistyvät ihmisten toiminnasta. Jos kurinpidon kohteena oleva yksilö ei peräänny näkemyksistään, hän ajautuu yhteisöllisesti sivuun ja usein ulos yhteisöstä. Prosessia kiihdyttävät oletukset tai todellisuuteen löyhästi liittyvät puheet kärjistävät kuvaa yksilön tekemisistä muille. Puheiden avulla kurinpito voidaan oikeuttaa paremmin kuin pelkkien todellisten tapahtumien. Hengellistä väkivaltaa voi olla vaikea tapahtumien kuluessa nähdä. Keskustelujen luonteen, niiden vaikutukset sekä toistuvien keskustelujen seuraukset yksilölle tunnistaa usein vasta viiveen jälkeen.

Teoille leimallista on yksilön uskon, persoonan ja menettelyn paheksunta. Avoimen keskustelun puute ja epäilyttäväksi sijoittaminen tuottavat uhrille kokemuksen epäoikeudenmukaisuudesta. Tyypillistä on usein myös asioiden personoituminen. Johtajien mielipiteet, tunnekokemukset ja tavoitteet asettuvat yhteisön moraaliseksi ja hengelliseksi mittareiksi.

Pahimmillaan uhrien asema yhteisössä kehittyy niin vaikeaksi, että lähteminen ei helpota tilannetta. Yksilö on leimattu omassa elinympäristössään vaikeaksi, ”uskovaisia vastaan hyökkääväksi”, ehkä jopa mieleltään tasapainottomaksi, mikä heikentää hänen uskottavuuttaan muiden silmissä. Ihmisten on vaikea erottaa todellisuutta ja puhuttua toisistaan sekä vaikea hahmottaa sellaista kuvaa tapahtumista, jota tehdyt tulkinnat eivät värittäisi. Lukkiutuneet tilanteet voivat johtaa psyykkiseen sairautumiseen ja jopa itsemurhaan. Mekanismi vaiheineen ja seurauksineen muistuttaa yhteisöllistä kiusaamista, jota tapahtuu työpaikoilla, kouluissa ja muissa ryhmissä.

Hengellisen väkivallan kenttä Suomessa

Hengellisen väkivallan tilannetta on vaikea arvioida nykyisyydestä käsin, koska se harvoin paljastuu ulkopuolisille reaaliaikaisesti. Uskonnolliset yhteisöt pyrkivät pitämään myös tapahtumansa sisäisinä asioina, ja väkivallan kohteet eivät välttämättä miellä olevansa väkivallan kohteina tai halua tai tiedä kenelle asiasta voisi kertoa. Tilanne on kuitenkin sosiaalisen median myötä muuttunut, kun ajatuksia ja itselle epäselviä asioita voi avata anonyymisti.

Nykyisyyden arvioiminen on hankalaa myös siksi, että hengellisen väkivallan seuraukset ilmenevät usein viiveellä. Silloin tilanne yhteisössä on jo muuttunut.

Lisäksi hengellisen väkivallan syyt, toteuttamistavat ja kontekstit vaihtelevat. Ilmiön nykyiset ilmentymismuodot voivat olla selvästi toisentyypisiä kuin ennen. Joka tapauksessa voitaneen arvioida, että hengellisen väkivallan tilanne on vuoden 2020 tienoilla Suomessa suhteellisen rauhallinen. Asia ei ole valtakunnallisesti pinnalla eikä paikallisia tulehduspesäkkeistä ole tuotu julkisuuteen. Ilmiö ei ole kuitenkaan kadonnut. Uskonnollisissa liikkeissä on yhä piirteitä, jotka ylläpitävät väkivallan potentiaalia.

Uskonnot ovat "tuomitsemiseen erikoistuneita" instituutioita. Arvioinnin ja kurinpidon paikat uskonnollisissa tulkintaperinteissä vaihtelevat. Hengellisen väkivallan riski on sitä suurempi, mitä tärkeämpää uskon perinteessä on oikean ja vääränlaisen hengellisyyden määrittely ja niihin liittyvien palkintojen ja rangaistusten läsnäolo. Mekanismeja vahvistavat edellä mainitut yhteisöllisyyden korostamisen, eksklusiivisuuden ja autoritaarisuuden piirteet. Niin kauan kuin uskonnollisissa liikkeissä on näitä piirteitä, niissä on hengellisen väkivallan mahdollisuus.

Historiallisesti ajateltuna hengellistä väkivaltaa on tapahtunut muun muassa lestadiolaisuudessa, muissa yksittäisissä ja pienemmissä kirkon sisäisissä liikkeissä sekä kirkon ulkopuolisissa liikkeissä, esimerkiksi Jehovan todistajissa sekä muissa pienehköissä liikkeissä ja helluntailaisuudessa. Hengellinen väkivalta on tapahtunut yleensä ajallisina ryöpsähdyksinä. Tilanne voi yhteisössä olla rauhallinen pitkäänkin. Usein yhteiskunnan muutokset koetaan maallistumisen uhkana, ja silloin yhteisön sisäinen kontrollijärjestelmä kiristyy. Konkreettinen toteutus voi olla hyvinkin väkivaltainen luonteeltaan. Samalla on syytä korostaa, että tuskin mikään liike on hengellisen väkivallan läpätunkema. Yhteisöissä voidaan kokea myös tarvetta kehittää käytänteitä turvallisemmiksi, mutta ei ehkä löydetä tapoja siihen.

Väkivalta voi olla ajallisesti kohdentuvaa siinäkin mielessä, että se saattaa joissakin tapauksissa nivoutua suuriin yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin Tästä ilmeisenä esimerkkinä 1970-luvun tapahtumat niin Suomessa (vanhoillislestadiolaisuuden hoitokokoukset) ja kansainvälisesti (uusien uskonnollisten liikkeiden syntyminen Yhdysvalloissa ja muualla maailmassa). Kyseistä ajanjaksoa kuvastavat suuret poliittiset ja kulttuuriset kehityskulut (esimerkiksi naisliikkeen ja ympäristöliikkeen vahvistuminen, seksuaalinen vapautuminen ja populaarikulttuurin nousu) sekä uudet teknologiset, lääketieteelliset ja sosiaaliset innovaatiot (esimerkiksi television leviäminen ja ehkäisy).

Väkivalta saattaa olla myös paikallisesti määrittävää ja tiettyjen ihmisten toimintaan kiinnittyvää. Tällöin se voi hävitä asianomaisten ihmisten siirryttyä liikkeistä pois. Väkivalta kiinnittyy tällöin ihmisten inhimilliseen toimintaan, liikkeiden sisäisiin valtakamppailuihin ja sosiaaliin suhteisiin. Maantieteellisesti ajateltuna hengellistä väkivaltaa voi tapahtua suurissa ja pienissä kaupungeissa, maaseutuyhteisöissä ja urbaaneissa rakenteissa.

Eroja tuottaa myös se, millaiset mahdollisuudet hengellisestä väkivallasta selviytymiseen on olemassa. Suurissa kaupungeissa voi olla helpompaa irtaantua väkivaltaisesta yhteisöstä ja löytää vaihtoehtoisia uskonnollisia liikkeitä tai elää monipuolista ja sosiaalisesti aktiivista elämää kuulumatta liikkeisiin. Myös erilaiset palvelujärjestelmät voivat olla helpommin saatavilla kuin pienillä paikkakunnilla ja yleisestikin elämän vaihtoehtojen löytäminen voi olla suuressa kaupungissa. Toisaalta pienillä paikkakunnilla vaikuttavissa yhteisöissä voidaan ymmärtää paremmin erilaisia jäseniä ja olla joustavia.

Hengellisen väkivallan oikeudellisista ulottuvuuksista

Kirkolla on erityinen asema hengellisen väkivallan suhteen. Kirkko on usein suoraan tai epäsuoraan väkivallan tapahtumien areena, mutta myös vaikutusvaltainen toimija, jolla on mahdollisuus puuttua ilmiöön. Kirkolla on mahdollisuus pitää esillä laajasti väkivallattoman uskonelämän teologisia perusteluja sekä näyttää esimerkkiä hengellisen väkivallan ratkaisujen käytäntöön saattamisessa.

On kuitenkin huomattava, että hengellinen väkivalta ei ole vain kirkon tai erilaisten uskonyhteisöjen sisäinen asia. Väkivalta on aina myös yhteiskunnallinen ja juridinen asia. Uskonnollisten liikkeiden ja organisaatioiden jäsenet ovat myös yhteiskuntien kansalaisia, joita lainsäädännön ja viranomaisjärjestelmien pitäisi turvata. Suomalaisen lainsäädännön kannalta hengellinen väkivalta sijoittuu erityisesti rikosoikeuden alueelle, koska hengellinen väkivalta voidaan ymmärtää pahoinpitelynä. Rikoslain 5 §:n mukaan pahoinpitely tarkoittaa:

Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (*Rikoslaki* 1889.)

Pahoinpitelyssä on siis kyse tilanteesta, jossa ihmistä vahingoitetaan ruumiillista väkivaltaa käyttäen tai sitä käyttämättä. Lainkohta sisältää ajatuksen, että fyysisen väkivallan lisäksi myös henkinen väkivalta voi olla pahoinpitelyä. Hengellinen väkivalta voi sisältää molempia ulottuvuuksia, niin henkistä kuin fyysistäkin pahoinpitelyä.

Hengellinen väkivalta kohdistuu useimmiten uskonnollisen ryhmän omiin jäseniin. Kyseessä on siinä mielessä tyypillinen väkivallan muoto, että sen harjoittajat eivät itse koe eivätkä näe tekevänsä väkivaltaa. Kuten muissakin väkivallan muodoissa oikeutus, jonka tekijä vallankäytölleen antaa, eliminoi toiminnan kohteilleen aiheuttamat negatiiviset seuraukset. Yhteisön opillisen puhtauden vaalimisen koetaan velvoittavan sisäiseen kurinpitoon, joka käytännössä saattaa kuitenkin saada seurauksineen vakavan väkivallan kaltaisia piirteitä.

Kysymys uskonnonvapaudesta ja sen rajoista

Oikeus ilmentää omaa uskonnollista vakaumusta kuuluu ihmisen perusoikeuksiin. Uskonnollisuutta on tärkeä lähestyä positiivisen uskonnonvapauden suunnasta, ohittamatta kuitenkaan epäkohtia, jota uskonnon harjoittamiseen voi erilaisilla jäsenillä liittyä. Onhan perheinstituutionkin asema ja arvostus säilynyt, vaikka lähi-suhdeväkivallan riski tiedostetaan.

Uskonnon- ja omantunnonvapauteen liittyvät oikeudelliset lähtökohdat suojaavat uskonnollisia liikkeitä ja organisaatioita sekä niiden asemaa erityisesti suhteessa valtioon, mutta myös muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin. Uskonnollisilla liikkeillä on autonomia, joka turvaa liikkeiden ja niihin kuuluvien ihmisten mahdollisuuden harjoittaa uskontoa. Tämä vapaus ei ole oikeudellisessa mielessä kuitenkaan absoluuttinen. Kyse on tasapainon hakemisesta uskonnollisten liikkeiden yhteiskunnallisen aseman ja toisaalta liikkeisiin kuuluvien ihmisten oikeuksien välillä.

Uskonnonvapauden ala on siis varsin laaja, mutta rajoittamaton se ei ole. Rajoittamattomuus liittyy ihmisen ”sisäisen” vakaumuksen vapauteen (*forum internum*), joka ymmärretään ihmisarvon ytimenä, ja joka ansaitsee absoluuttisen suojan. (Durham et al. 2013, 42.) Uskonnonvapautta voi kuitenkin rajoittaa uskonnon ”manifestaatiot” eli se, miten *uskontoa toteutetaan* käytännössä (*forum externum*). Tämän tyyppinen erottelu uskon ja uskonnollisten manifestaatioiden välillä on tullut pitkälti hyväksytyksi ihmisoikeuksien kontekstissa. Uskomisen sinänsä on rikkomaton oikeus, mutta uskonnon ulkoisia toimintoja, ilmenemisen tapoja voidaan rajoittaa. (Linjakumpu 2015, 255–256.)

Rajoittamisessa on olennaista seurauseettinen näkökulma eli se, millaisia seurauksia toimintatavoista koituu. Konkreettisenä epäkohtana moniin uskontoihin nähden on jäsenten eriarvoinen asema. Lasten, naisten ja homoseksuaalien asema uskonnollisissa yhteisöissä on usein vaikea. Heidän oikeuksiaan ei joko yhteisössä tunnusteta, tai heidän oikeuksien loukkaamisen käsittely vaikeutuu, jos loukkaajina ovat toimineet valtaapitävät tai yhteisössä paremmassa asemassa olevat (Hurtig 2013).

Olennaista on ymmärtää, että uskonnollisuus ei uskonnonvapaudesta huolimatta ole säädöksistä vapaata aluetta (Hong 2019, 145). Hengelliseen väkivaltaan puuttuminen merkitsee sitä, että uskonnollisia yhteisöjä ja käytäntöjä arvioidaan oikeudellisten välineiden avulla kuten muitakin inhimillisen elämän osa-alueita.

Uskonnollisista näkemyseroista pitää voida keskustella suoraan ja rehellisesti. Oleellista on tiedostaa, että kukaan ei omista oikeaa totuutta. Vastuullinen asema uskon yhteisössä ei oikeuta ohittamaan toisen näkemyksiä väärinä. Toisen uskon, sanan- ja ajattelun vapauden tunnustaminen on kaiken vuorovaikutuksen lähtökohta ja kristillisinä hyveinä yhtä arvokkaita tehtäviä kuin oikeaksi koetun opin vaaliminen.

On tärkeää purkaa pois hengelliseen väkivaltaan liittyvä mahdollinen yksinkertaistus, jonka mukaan esimerkiksi perinteiset herätysliikkeet ovat hengellisen väkivallan riskialueita ja muunlainen uskonnollisuus niistä vapaata aluetta. Riski toista loukkaavaan ja syrjivään toimintaan on läsnä kaikkialla. Hengellisen väkivallan vastaisen työn motiivi ei ole uskonnollisuuden patologisointi, vaan sen käytäntöjen avoin tarkastelu. Sopu ja sovinnollisuus ovat kristillisten uskonyhteisöjen yhteisen ymmärryksen aluetta. Niiden edistäminen on helposti koko uskonnollisten yhteisöjen yhteiseksi koettava tavoite.

Hengellisen väkivallan ratkaisun lähtökohtia

Hengellisen väkivallan ratkaisun eri tasot

Hengellinen väkivalta on moninainen kokonaisuus, mikä tekee ratkaisujen miettimisen haastavaksi. Yksi tapa jäsentää ratkaisuja on hahmottaa niiden kohdentumista väkivallan eri kohtiin tai tasoille. Tässä yhteydessä hahmotamme väkivallan ratkaisut kolmella tasolla, joita ovat *seurausten korjaaminen, ennaltaehkäisy ja väkivaltaan puuttuminen*.

Väkivallan seurausten korjaaminen. Hengellisen väkivallan seurausten havaitseminen voi olla vaikeaa sekä uhrille että hänen läheisilleenkin. Väkivallan jäljet eivät ole välttämättä konkreettisia tai silmin nähtäviä, ja ne voivat ilmetä vasta pitkän viiveen jälkeen. Seurausten korjaaminen vaatii väkivallan uhrin ongelmien kohtaamista ja ammattiavun saamista, mikä voi tarkoittaa vuosien työtä. Yksilötason korjaustyö on kuitenkin rajoittunutta, koska se ei muuta ympäristöä, jossa yksilö elää. Korjaamisen prosesseissa tulisikin huomioida myös ajattelutapoja, käytäntöjä ja sosiaalisia suhteita, jotka ovat vaikuttaneet hengellisen väkivallan syntymiseen. Väkivallan seurausten korjaaminen voidaankin nähdä uhrien auttamisen lisäksi väkivaltaa tuottaneiden tahojen toiminnan tervehtyttämisenä.

Väkivallan ennaltaehkäisy. Väkivallan ehkäiseminen on toimivin, mutta ehkä myös vaativin tehtävä, koska se edellyttää teologian, käytäntöjen, puhetapojen ja vuorovaikutuksen katsomista rinnakkain (vrt. Hong 2019). Vain vakiintuneita ajattelutapoja muuttamalla voidaan purkaa väkivallan oikeutus. Tällainen rakenteellinen korjaustyö onnistuu harvoin ilman ulkopuolista apua. Työ edellyttää dialogia ja työskentelyä väkivaltaa tuottavien tahojen kanssa, jotta erilaiset oikeudelliset, yhteiskunnalliset ja uskonnolliset näkemykset asettuvat mielekkäästi suhteessa toisiinsa.

Väkivaltaan puuttuminen. Hengellinen väkivallan tunnistaminen vaatii ymmärrystä väkivallan dynamiikasta, luonteesta, tekijöistä ja kohteista. Väkivaltaan puuttuminen tarkoittaa pyrkimystä katkaista väkivaltainen kohtelu tai tapahtumien sarja. Tämä

merkitsee väkivallan kohteen, uhrin ”irrottamista” väkivallasta ja suojelemista sen vaikutuksilta. Tapahtumien vaurioitavuutta ei osata välttämättä välittömästi tunnistaa. Siksi hengellisen väkivallan vastainen työ lähtee tietoisuuden lisäämisestä ja valveutuneesta vastuunotosta. Tunnistamiseen ja puuttumiseen tarvitaan yhteinen tahtotila sekä keinoja, jotka voidaan tarvittaessa ottaa käyttöön. Jos interventiolle ei ole selkeitä välineitä, vauriot laajenevat.

Rakenteiden ja toimijoiden vuorovaikutus

Hengellisen väkivallan ratkaisujen kannalta on tarpeen hahmottaa myös rakenteiden ja toimijoiden merkitys. Hengellinen väkivalta on usein luonteeltaan rakenteellista väkivaltaa, jolloin voi olla vaikea hahmottaa väkivallan yksittäistä tekijää. Rakenteellinen väkivalta voidaan ymmärtää rakenteissa olevaksi ja rakenteiden mahdollistamaksi epäsuoraksi väkivallaksi. Hengellisen väkivallan rakenteet nivoutuvat uskonnolliseen oppiin, yhteisössä oleviin käytänteisiin ja historiallisiin konventioihin (vrt. Hurtig 2013, 52–53). Rakenteellinen väkivalta ei ole välttämättä tarkoituksellista. Väkivalta sijoittuu sosiaaliseen järjestelmään, ja se näyttäytyy normaalina toimintatapana joillekin, mutta väkivaltana toisille. (Galtung 1969, 170–171.)

Rakenteellisen väkivallan ajatus ohjaa näkemään väkivallan mahdollisuuden osana uskonnollisten yhteisöjen toiminnallisia mekanismeja. Asia ei ole kuitenkaan yksiselitteinen, koska rakenteellinen väkivalta ei tarkoita väkivallan automaatiota, jossa tietynlaiset rakenteelliset ennakkoehdot tuottaisivat *väistämättä* väkivaltaa. Väkivalta ei ole historiatonta, koko ajan ilmenevä asia, vaan se rakentuu konkreettisissa käytännöissä (ks. Oksala 2011, 154–155). Väkivallan mahdollisuus tulee siis nähdä suhteessa tietyn yhteisön tai kollektiivin sosiaalis-historialliseen tilanteeseen ja kontekstiin, joka voi antaa väylän tai pakon väkivallan käyttämiselle. Uskonnollisia liikkeitä ei pidä siis nähdä väkivallan läpäisemänä organisaatioina, vaan kollektiiveina, joissa väkivalta tapahtuu ajoittaisesti ja ennakoimattomasti, ja jossa se voi myös loppua. (Ks. Linjakumpu 2015, 42–44.)

Rakenteellisen väkivallan hahmottomuudesta huolimatta on mahdollista identifoida hengellisen väkivaltaan yhteydessä olevia toimijoita. Nämä toimijat ovat merkityksellisiä myös mietittäessä väkivallan ratkaisuja.

Väkivallan suorat ja epäsuorat kohteet. Tähän ryhmään kuuluvat hengellistä väkivaltaa kokevat tai kokeneet. Väkivallasta osallisia ovat myös uhrin lähipiiri eli puoliso, lapset, lastenlapset, sukulaiset, ystävät ja tuttavat. Vaikka he eivät olisi kokeneet väkivaltaa itse suoranaisesti, sen vaikutukset voivat ”läikkyä” myös heihin. Kohteet ovat niitä, joihin väkivallan seurausten korjaaminen lähinnä kohdistuu. He ovat myös tärkeitä toimijoita väkivallan ehkäisyä ja intervention muotoja pohdittaessa.

Hengellistä väkivaltaa harjoittavat tahot. Hengellinen väkivalta on hengellisten yhteisöjen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa. Hengellinen väkivalta on usein liikkeiden ja yhteisöjen rakenteisiin (oppiin, kulttuuriin ja uskonnollisiin merkityksiin) sidottua. Tällöin hengellisten liikkeiden johtohenkilöt tai muut merkittävissä asemassa olevat ihmiset ovat usein keskeisiä väkivallan toteuttajia, oikeuttajia tai mahdollis-

tajia. Tämän lisäksi väkivalta konkretisoituu arkisissa toiminnoissa. Liikkeet voivat edellyttää jäseniltään toimintaa, joka voidaan ymmärtää hengellisenä väkivaltana (tosin asiaa ei liikkeissä sanallisteta hengellisenä väkivaltana); tällainen toiminta halutaan esittää mahdollisesti myös kristityn velvollisuutena. Rivijäsenet voivat siis olla yhteisöllisyyttä korostavissa liikkeissä keskeisiä väkivallan tekijöitä.

Hengellistä väkivaltaa kohtaavat ja ratkaisevat tahot. Hengellinen väkivalta koskettaa myös muita toimijoita kuin väkivallan tekijöitä ja sen kohteita. Väkivallan ratkaisut myöskään harvoin onnistuvat ilman ulkopuolisia toimijoita, koska osapuolet eivät ole tasaveroisessa asemassa. Hengellisen väkivallan dynamiikka syntyy valta-asetelmien eroista, jossa väkivallan tekijällä on lähtökohtaisesti suurempi valta kuin sen kohteella. Tämän vuoksi väkivallan ratkaisut vaativat muiden tahojen puuttumisen ja väliintulon. Tällaisia kirkon ulkopuolisia tahoja, yhteiskunnallisia toimijoita ovat muun muassa ministeriöt, virkamiehet, sosiaalityö, terveydenhuolto, koululaitos, poliisi, oikeuslaitos, tukioorganisaatiot (esim. UUT), tutkijat, media sekä kansalaiset.

Kirkolliset toimijat. Kirkkojen paikallistasolla erityisesti kirkkoherrat, papit, lapsi- ja nuorisotyöntekijät ja diakonit/diakonissat ovat tärkeässä roolissa, koska he tekevät hengellistä työtä ja kohtaavat paljon ihmisiä luottamuksellisissa keskusteluissa. Heidän lisäksi myös maallikot, luottamushenkilöt ja aktiivisesti osallistuvat seurakuntalaiset voivat vaikuttaa tapahtumiin.

Hiippakuntien tasolla piispat, dekaanit ja muut erilaisten sisältöalueiden asiantuntijat ovat keskeisessä roolissa siinä, millaista tietoa ja tiedon ja avun tarvetta hiippakuntien paikallisseurakunnissa koetaan. Kirkkohallitus toimii kokonaiskirkon tasolla. Sen toimihenkilöt ja asiantuntijat toimivat verkostoissa ja yhdessä seurakuntien ja hiippakuntien kanssa luoden ohjeistuksia, työkaluja ja tietoa seurakuntien erilaisiin tarpeisiin.

Arkipiispa ja muut piispat sanoittavat kirkon sanomaa yhteiskunnassa. Sille on kysyntää etenkin kriisien, katastrofien ja muiden yhteiskuntarauhaa rikkovien tapahtumien yhteydessä. Yhdessä kirkolliskokouksen kanssa piispat ja kirkkohallitus linjaavat kirkon kantaa erilaisiin eettisiin kysymyksiin. Kannanottoja linjaavia sitoumuksia on totuttu katsomaan liberaali–konservatiivi-jaon läpi. Jako yksinkertaistaa uskonnollisen kentän keskusteluja ja ihmisten sijoittumisia, mutta kentän näkemyserojen kuvaajana se on vakiintunut. Liberaalius näyttäytyy valmiutena muuttaa tulkintoja ja konservatiivisuus säilyttämiseen sitoutumisena. Kirkkopoliittikka on voimasuhteiden rakentamisen ja toteuttamisen areena. Tiettyjä asioita edistetään ja toisia jarrutetaan sen mukaan, miten eri kirkolliskokousedustajat tai heidän edustamansa näkemykset asemoituvat. Näillä kirkollispoliittisilla asetelmilla on oma merkityksensä myös hengellisen väkivallan ratkaisun pyrkimyksissä.

Ratkaisun käytäntöjä kirkon piirissä

Ratkaisun rakenteita ja toimintatapoja

Hengellinen väkivalta tapahtuu moninaisissa konteksteissa, rakenteissa ja käytännöissä. Lisäksi sen vaikutukset yltävät useaan suuntaan. Tämän vuoksi väkivallan ratkaisemiseksi ei ole olemassa yhtä yksittäistä keinoa, vaan väkivallan ratkaisujen tulee sisältää erilaisia lähestymistapoja. Tässä luvussa pohditaan väkivallan ratkaisuja kirkon piirissä. Ratkaisut edellyttävät tiedollisia, asenteellisia, toiminnallisia, rakenteellisia ja kulttuurisia muutoksia. Niissä tarvitaan myös toimijoiden välistä yhteistyötä, koska toimenpiteet kohdentuvat eri ihmisille ja tahoille.

Seuraavana esitämme konkreettisia toimintatapoja ja rakenteita, joiden avulla kirkon on mahdollista lähestyä hengellisen väkivallan kysymystä. Ehdotusten joukossa on laajuudeltaan pienempiä ja suurempia toimia; toisaalta vaihtoehdot ovat toistensa kanssa myös osittain limittäisiä ja päällekkäisiä.

VASTUU, TUKI JA YHTEISTOIMINNALLISUUS

Hengellisen väkivallan ratkaisuun pyrkiminen kirkon piirissä vaatii *vastuun* tunnistamista ja konkretisointia. Vaikka kirkkoa ei voi kokonaisuudessaan tai suoranaisesti syyttää hengellisen väkivallan ilmiöstä, vastuun tunnistaminen tarkoittaa aktiivista ja ratkaisuihin kurottavaa roolia asian suhteen. Vastuu merkitsee sitä, että kirkon toimintatapoja ja rakenteita arvioidaan hengellisen väkivallan kannalta: pohditaan, missä määrin kirkon tekemiset tai tekemättäjättämiset ovat mahdollistaneet väkivallan syntyä. Vastuu voidaan nähdä myös *vastuuttamisena*: kirkon olisi käytettävä omaa asemaansa myös muiden, hengellistä väkivaltaa aiheuttavien toimijoiden kohtaamiseen ja haastamiseen.

Vastuun ottaminen on yhteydessä siihen, että johtavassa asemassa olevat kirkolliset toimijat osoittavat *tukensa* hengellisen väkivallan vastaiselle työlle kirkossa. Yksittäisten seurakuntien tai hiippakuntien työntekijöiden on vaikea puuttua hengelliseen väkivaltaan tai luoda siihen ratkaisuja ilman kirkon organisaation tukea. Tuki ja vastuun kantamisen eetos mahdollistavat yhteistyön kirkon työntekijöiden välille. Silloin aiheesta puhutaan ja sen edistämiseksi toimitaan.

Hengellisen väkivallan käsittely kirkon piirissä ei ole välttämättä helppo tehtävä. Työntekijät, jotka pyrkivät toimimaan sovittelijoina tai sillanrakentajina eri osapuolten välillä, voivat kohdata vastustusta ja esteitä. Osalla työntekijöistä voi myös olla sidoksia liikkeisiin, joissa kurinpito kuuluu uskonnolliseen elämään. Silloin puuttumiseen ei synny tarvetta. Kun aiheesta puhutaan, yhteisen ymmärryksen rakentaminen on mahdollista. Vaikeneminen jättää väkivaltaiset käytännöt ennalleen.

Yhteistyön ja yhteistoiminnallisuuden rakentaminen on edellytys hengellisen väkivallan ratkaisuille. Työtä ei voi sälyttää yksittäisten ihmisten hartioille. Kirkkoon on kertynyt runsaasti käytännön asiantuntemusta, miten toimia erilaisista näkemysistä huolimatta ja edistää yhteisiä tavoitteita. Kirkolla on paljon annettavaa hengellisen väkivallan ehkäisyyn ja se voi tuoda toimijoita yhteen.

Käytännössä vastuun ja tuen osoittaminen tarkoittaa sitä, että kirkon johdon tulisi selväsanaisesti ilmaista näkemyksensä hengellisestä väkivallan ongelmallisuudesta kirkon toiminnassa ja yhteiskunnassa muutoinkin. Arkkiepiispan, piispojen ja kirkkoherrojen tulisi ottaa asia käsittelyyn kirkon sisäisissä tilaisuuksissa, keskusteluissa hengellisten yhteisöjen ja niiden johtajien kanssa sekä yhteiskunnallisissa keskusteluissa. Kirkon johtohenkilöiden tulisi olla niiden kirkon työntekijöiden tukena, jotka työskentelevät ilmiön parissa. Kyse on osin käytäntöjen, mutta myös asenneilmaston luomisesta. Kirkon tulee yksiselitteisesti tuomita hengellinen väkivalta ja asemoida itsensä väkivaltaan puuttuvaksi ratkaisujen tekijäksi.

TIETOISUUDEN LISÄÄMINEN JA KOULUTUS

Hengellistä väkivaltaa ei voi ratkaista ilman, että ymmärretään, millaisesta ilmiöstä on kysymys. Olemassa oleva tieto ja tutkimus tulisi olla myös kirkon työntekijöiden, luottamushenkilöiden ja vapaaehtoisten käytössä. Tiedon avulla on mahdollista murtaa hengelliseen väkivaltaan liittyvää hiljaisuutta sekä oletusta siitä, että ilmiöön ei voisi puuttua.

Siksi on tärkeää, että aihetta pidetään esillä kirkon julkaisuissa, lehdissä ja verkkosivuilla. Silloin sama informaatio on kirkon työntekijöiden, seurakuntalaisten ja muiden saatavilla.

Erilliset koulutukset ovat keskeisiä ei vain asenteiden, vaan myös tiedon ja uusien toimintavalmiuksien omaksumisessa. Kirkkohallituksen, hiippakuntien ja seurakuntien järjestämällä kursseilla ja koulutuskokonaisuuksissa voidaan perehtyä johonkin hengellisen väkivallan ilmiön tai ratkaisujen osa-alueeseen, aiheeseen kokonaisvaltaisemmin sekä teettää henkilökohtaisia ja yhteisöllisiä kehittämis- ja reflektiotehtäviä. Koulutuksissa voidaan hyödyntää aihepiirin tutkijoita, kokemusasiantuntijoita tai muiden organisaatioiden ja ammattilaisten asiantuntemusta, ja niitä on tärkeää suunnata kirkon työntekijöiden lisäksi myös kirkon luottamushenkilöille, seurakuntalaisille ja muille kiinnostuneille.

Aiheen käsittely tulisi sisällyttää papin perus- ja jatkokoulutukseen, muihin kirkon työhön opiskelevien opintoihin, eri alojen erikoistumisopintojen koulutuskokonaisuuksien sekä kirkon järjestämiin johtamisopintoihin. On syytä huolehtia, että kunkin ammatin käytännön harjoitteluun valmistavissa opinnoissa tarjotaan

riittävästi tietoa ilmiöstä ja siitä, miten toimia hengellisen väkivaltaa kohdanneiden kanssa. On tärkeä, että ymmärrys ilmiöstä ja siihen liittyvä toimintavalmius on osa kirkkoherrojen, pappien, kanttorien ja diakonien työvälineitä ja ammattitaitoa. Aihetta olisi hyvä käsitellä myös kirkkoherrojen vuosittaisissa tapaamisissa tai papiston päivillä.

Koska aihepiiriin hyvin tuntevien ja erityisesti ratkaisuja ymmärtävien määrä on pieni, myös kouluttajille tarvitaan koulutusta. Nyt yliopiston teologisen tiedekunnan opettajilla ja täydennyskoulutuksen suunnittelijoilla ei vaikuta olevan ilmiön luonteesta ja merkityksestä riittävä ymmärrystä, koska aiheeseen liittyviä sisältöjä ei näy kurssitarjonnassa ja sisältöjen kuvauksissa.

Kirkon olisi tarpeellista koota kirkon käsikirja hengellisen väkivallan kohtaamisesta. Siinä tuotaisiin havainnollisella tavalla esiin, miten tulisi toimia silloin, kun hengellisen väkivallan uhri ottaa yhteyttä tai työntekijä itse havaitsee hengellisen väkivallan piirteitä tai ilmiöitä omassa seurakunnassaan tai omassa työssään.

DIALOGIN JA VUOROVAIKUTUKSEN PAIKALLINEN RAKENTAMINEN

Hengellisen väkivallan ilmiöitä ei voi ratkaista ilman yhteyttä niitä aiheuttaviin toimijoihin. Siksi erilaisten uskonnollisten yhteisöjen, liikkeiden sekä järjestöjen jäsenten tulee olla mukana väkivallan ratkaisujen hahmottamisessa ja käyttöön saattamisessa. Kirkolla on luonteva rooli ottaa vastuuta dialogista eri tahojen välillä.

Dialogin rakentaminen edellyttää, että erilaiset kristilliset yhteisöt, liikkeet, järjestöt ja seurakunnat niin paikallisesti kuin kokonaiskirkon tasolla tunnustavat toistensa olemassaolon oikeutuksen ja haluavat vuorovaikutuksessaan osoittaa kunnioitusta toisiaan kohtaan. On tärkeää, että erilaiset uskonnolliset toimijat tekevät yhteistyötä ja käyvät dialogia ajankohtaisista paikallisista kysymyksistä toistensa kanssa. Yhteinen rajapinta mahdollistaa keskustelun tarvittaessa myös jännitteisistä aiheista, kuten tapahtuneesta hengellisestä väkivallasta tai muista ongelmalliseksi osoittautuvista käytännöistä.

On siis tarpeellista luoda rakenteita tilanteille, joissa käsitellään arkisia, yhteisiä asioita, jotta tarvittaessa myös ongelmiakin voidaan kohdata yhdessä. Vaikka yhteisöillä on omia korostuksia, vuorovaikutuksessa syntyy yhteinen alue, jonka vaatimista pidetään tärkeänä.

Paikallinen uskonnollinen toimintakenttä koostuu erilaisista osallistujista suhteessa hengelliseen väkivaltaan. Toiminnassa on mukana hengellistä väkivaltaa harjoittaneita, ilmiöltä itse säästyneitä sekä niitä, jotka hyväksyvät hengellisen väkivallan mahdollistavat toimintamallit. Eri osapuolet voivat auttaa toistaan, koska lähtökohta on tasapuolinen: apua voi tarvita ja saada kukin vuorollaan.

Seurakunnan työntekijöillä pitää olla ”valtuutus” puuttua hengelliseen väkivaltaan ja heillä pitäisi olla mahdollisuus keskustella niiden liikkeiden kanssa, joiden toiminnassa ilmenee hengellistä väkivaltaa. On tärkeää, että hengellistä väkivaltaa koskevaa tietoa ei ohiteta. Kirkon toiminnassa puuttumista on voinut estää luottamuksellisuuden korostus. Vaitiolovelvollisuuden noudattaminen antaa kuitenkin mahdollisuuden ottaa väkivalta puheeksi. Puuttumisvelvoite luo toimintatilan sekä kokemuksesta kertomiselle että toiminnalle.

Neuvottelun ja sovittelun mahdollisuus hengellisessä väkivallassa

Hengellinen väkivalta tapahtuu useimmiten valtasuhteissa. Väkivallan tekijä asemoituu suurempaan valta-asemaan suhteessa toiseen osapuoleen, väkivallan kohteeseen, nähden. Tekijän ja kohteen välisen vuorovaikutuksen rakentaminen on näin ollen haasteellista, mikäli tilanteessa ei ole ulkopuolisia, lähtökohtia tasapainottavia toimijoita. Hengellinen väkivalta tulee nähdä laajempaan kuin pelkästään osapuolten välisenä kiistana.

Perinteisten ongelmanratkaisumenetelmien soveltamista hengellisen väkivaltaan on tarpeen pohtia. Sovittelun tai konfliktinratkaisun metodit eivät sellaisenaan toimi, koska kyse on vallankäytöstä yhtä tai useampaa osapuolta kohtaan. Kyse ei ole myöskään tavanomaisesta riita-asiasta, johon sovittelun avulla voitaisiin löytää kompromissiratkaisu. Sovittelun ja konfliktinratkaisun kirjallisuudesta voidaan löytää kuitenkin hyödyllisiä elementtejä hengellisen väkivallan ratkaisuihin ja erityisesti dialogisuudesta ja neuvotteluratkaisuista.

Jos hengellistä väkivaltaa halutaan ratkaista dialogisuutta kehittämällä, mukana tulisi olla ainakin hengellistä väkivaltaa harjoittavat tahot, väkivallan kohteet sekä dialogia fasilitoivat toimijat. (Toisin joissakin tapauksissa voidaan harjoittaa dialogisuutta ja tehdä neuvotteluja myös ilman väkivallan kohteita, jos he näkevät osallisuuden liian vaikeana.) Dialogin hyödyntäminen vaatii väkivallasta vastuullisten toimijoiden mukanaolon: se antaa väkivallan tekijöille mahdollisuuden tulla mukaan ratkaisun prosesseihin ja pohdintoihin, jolloin asiaa ei käsitellä vain niiden ulkopuolella.

Dialogin rakentamisen tarkoituksena on vaikeiden, monitulkintaisten ja monimutkaisten asioiden käsittely siten, että ongelmallisista käytännöistä olisi mahdollista päästä irti ja että väkivallan seurauksia voitaisiin edes jollakin tavalla sovittaa uhrien kanssa. Dialogisen ongelmanratkaisun vaiheet voivat olla seuraavanlaisia hengellisen väkivallan ilmiössä ja tilanteissa (hahmottelussa on hyödynnetty mm. Poikela, 2010, s. 223–246):

1. Tapahtumien läpikäyminen, jossa selkiytetään, mitä on tapahtunut ja millaisia tosiasioita tapahtumista voidaan löytää.
2. Ymmärryksen syventäminen, jossa hahmotetaan näkökulmien monitulkintaisuus ja jossa tunnistetaan ongelmat ja väkivallan tilanteet.
3. Otetaan vastuu väkivallasta ja pyritään korjaamaan sen seurauksia.
4. Uudenlaisten toimintatapojen luominen, jossa keskiössä on väkivaltaisista käytännöistä irtipääseminen.
5. Uusien toimintatapojen vakiinnuttaminen hengellisessä yhteisössä.

Dialogisen ongelmanratkaisun kohde ei ole pelkästään väkivallan uhri, vaan mitä suurimmassa määrin myös väkivaltaa harjoittava taho. Dialogisessa ongelmanratkaisussa pyritään ymmärtämään sen toiminnan periaatteita ja sitä, miksi väkivaltaisiin käytäntöihin on ajaututtu. Väkivallan ratkaisussa pitää löytää myös liikkeen kannalta mielekäs etenemisen väylä, jossa neuvottelut ja dialogin rakentaminen eivät näyttäytyä jonkin menettämisenä. Dialogisuutta ja väkivallan käsittelyä ei pidä nähdä siis ”kaltevana pintana”, joka tarkoittaisi luopumista jostain yhteisölle tärkeistä asioista.

Väkivallan ratkaisun tulee näyttäytyä asiana, jossa ei puututa hengellisyyden lähtökohtiin ja sen toteuttamisen oikeutukseen. Väkivallan ratkaisun tulee pikemmin olla asia, joka on mielekästä sekä yhteisön jatkuvuuden ja yhteisön jäsenten kannalta myös tarpeellista. Sen tulee auttaa yhteisöä asemoitumaan yhteiskuntaan. Dialogisen ongelmanratkaisun tavoitteena on myös tunnistaa ja tunnustaa se, että väkivaltaiseksi koetun hengellisyyden toteuttaminen ei voi olla hengellisen yhteisön tavoitteena.

VÄKIVALLAN KOHTEEN KOHTAAMINEN

Hengellinen väkivalta koskettaa eniten kohteitaan. Hengellisen väkivallan uhrin ja heidän kokemuksensa ovat keskeisin peruste sille, miksi väkivaltaa pitää pyrkiä vastustamaan ja sen seurauksia hoitamaan. Vaikka Suomessa on olemassa rakenteita hengellisen väkivallan uhrien tukemiseen (erityisesti *Uskontojen uhrin tuki ry.*), kirkolla on myös tärkeä roolinsa väkivallan uhrien kohtaamisessa, heidän tukemisessaan sekä turvallisen hengellisen elämän uudelleen löytämisessä. Seuraavana on ehdotuksia, millä tavoin hengellisen väkivallan uhreja voidaan kirkon piirissä tukea.

Häirintäyhdyshenkilö ja puhelinnumero. Kirkon tulisi organisoida matalan kynnyksen yhteydenottomekanismit niille henkilöille, jotka ovat olleet hengellisen väkivallan kohteena tai ovat muutoin tietoisia väkivallan olemassaolosta. Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että kirkon piirissä toimisi häirintäyhdyshenkilöitä, joihin voi ottaa yhteyttä hengellisen väkivallan tilanteista. Yhdyshenkilöt voivat toimia seurakuntien, hiippakuntien tai kirkkohallituksen työntekijöinä. Heillä tulisi olla riittävä koulutus aiheen ymmärtämiseen, ja heidän tulisi olla sitoutuneita tavoitteisiin.

Yhdyshenkilöiden tehtävänä olisi saada apua hengellisen väkivallan kohteelle: yhdyshenkilön tulisi löytää sopivia kirkon sisällä tai kirkon ulkopuolella olevia tahoja, jotka voivat olla tukena hengellistä väkivaltaa kokeneelle ihmiselle. Yhdyshenkilö voi tarjota perustietoutta hengellisen väkivallan ilmiöstä, kokemuksista ja seurauksista. Vakavissa hengellisen väkivallan tilanteissa yhdyshenkilön tulisi pyrkiä selvittämään tilannetta laajasti ja viedä asiaa eteenpäin seurakunnassa tai hiippakunnassa.

Yhdyshenkilö tai -henkilöt voivat toimia yhdessä tai useammassa puhelinnumerossa. Joka tapauksessa on tärkeää, että olisi olemassa joko seurakunnassa tai hiippakunnassa nimettyjä yhdyshenkilöitä, joihin voisi ottaa luottamuksellisesti yhteyttä. Samoin on tarpeellista, että on olemassa joko kansallisia tai alueellisia puhelinnumeroita, joista näitä ihmisiä voisi tavoittaa.

Seurakunnan tukiryhmät. Seurakuntien toimintakenttään soveltuu luontevasti hengellistä väkivaltaa kokeneiden auttaminen. Tätä voi harjoittaa erilaisten tukiryhmien avulla. Tukiryhmät voivat olla seurakunnan työntekijöiden kehittämisiä ja ylläpitämiä. Ne voivat koota uskonyhteisöissä edelleen olevia ihmisiä, yhteisöistä erotettuja tai eronneita. Joissain tapauksissa myös väkivaltaa kokeneiden läheisille ryhmiin osallistuminen voi olla tarpeellista. Ryhmiin hakeudutaan matalalla kynnyksellä ja tarpeen vaatiessa anonyymisti. Ryhmissä voi hyödyntää myös maallikkotukihenkilöitä.

Ryhmät voivat toimia vertaistuen periaatteella, eli ne mahdollistavat kokemusten jakamisen ja kokemuksista oppimisen muiden ryhmäläisten kanssa. Ryhmät mahdollistavat asioiden purkamisen ja niistä keskustelun. Ryhmien avulla voi saada sosiaalisia verkostoja entisten tilalle, jos sosiaaliset yhteydet ovat katkenneet esimerkiksi uskonnollisesta yhteisöstä erottamisen takia. Hengellisen väkivallan uhrien hengellisyys on usein vaurioitunut. Tukiryhmät voivat tarjota mahdollisuuksia löytää ja elvyttää omaa hengellisyttä uudelleen.

Tarpeet ovat erilaisia eri seurakunnissa ja eri puolilla Suomea, joten tukiryhmien muodot ja toimintatavat voivat olla hyvin moninaisia. Olennaista on, että ryhmissä hengellistä väkivaltaa kokeneet voivat turvallisessa ympäristössä purkaa kokemuksiaan sekä löytää hengellisiä ja sosiaalisia näkymiä ja edellytyksiä tulevaisuudelle.

Jyväskylän vertaistukiryhmä hengellistä väkivaltaa kokeneille

Jyväskylässä seurakunnassa aloitettiin keväällä 2018 vertaistukiryhmä hengellistä väkivaltaa kokeneille. Toiminnan aloittamisen taustalla olivat seurakuntapastorit Ulla Palola ja Tuulia Kokkonen, joilla on taustat vanhoillislestadiolaisuudessa ja karismaattisissa yhteisöissä. Ryhmään kutsuttiin osallistujia sosiaalisen median ja lehti-ilmoitusten avulla.

Kutsu oli kohdistettu kaikille kristillisissä yhteisöissä hengellistä väkivaltaa kokeneille. Kiinnostusta oli paljon, mutta ryhmäksi muodostui noin neljän ihmisen kokoonpano. Osallistujia oli kirkon herätysliikkeistä, mutta myös muista kristillisistä yhteisöistä. Osallistujat on haastateltu ennen ryhmien alkamista. Keväällä 2020 aloitti jo kolmas ryhmä, jonka toiminta tosin keskeytyi koronaepidemian takia.

Vaikka vertaistukiryhmät ovat olleet seurakunnan toimintaa, kokoontumiset eivät ole olleet luonteeltaan hengellisiä. Tapaamisissa ei ole rukoiltu tai pidetty hartauksia, koska ryhmäin osallistuu erilaiseen hengelliseen kieleen ja tapoihin tottuneita ja toisaalta hengellisesti haavoitettuja. Ryhmät ovat kokoontuneet Perheasiainneuvottelukunnan tiloissa. Ryhmät toimivat suljettuina, eli samat ihmiset ovat tietyn syklin ajan mukana, eikä siihen tule uusia jäseniä sen aikana. Tässä mielessä ne eroavat esimerkiksi Uskontojen uhrin tukiryhmästä, mutta muistuttavat toisaalta rakenteiltaan ja toimintaperiaatteiltaan kirkon sururyhmiä.

Jyväskylän vertaistukiryhmät kokoontuvat seitsemän kertaa ja jokaisella kerralla on oma teemansa. Teemoja ovat olleet hengellinen väkivalta, yhteisö, häpeä, syyllisyys, Jumalakuva, seksuaalisuus ja rukous. Teemoista on ollut vetäjien pitämä lyhyt alustus, joiden jälkeen on keskusteltu yhdessä.

Ryhmien toiminta on otettu vastaan hyvin seurakunnan sisällä ja kirkkoherra on tukenut sitä. Ryhmien tarkoituksena on ollut myös lisätä kirkon työntekijöiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden tietoisuutta asiasta. Ryhmän vetäjät ovat esitelleet toimintaa monissa yhteyksissä kirkon piirissä sekä toimineet kouluttajina.

Vertaistukiryhmäin osallistuneille toiminta on mahdollistanut puhumisen vaikeista kokemuksista, mahdollisesti ensimmäistä kertaa elämässään. Tieto hengellisen väkivallan luonteesta on antanut ymmärrystä omille tunnereaktioille ja auttanut ymmärtämään, että kyse ei yleensä ole omista vioista tai virheistä. Monille on ollut tärkeää myös havaita, että omat kokemukset eivät ole olleet ainutlaatuisia, vaan samanlaisia väkivallan mekanismeja on löydettävissä muistakin uskonnollisista yhteisöistä. Ryhmän jäsenet toimivat vertaistukena toisilleen, ja he tulivat kuulluiksi omilla ehdoillaan.

Ulla Palola ja Tuulia Kokkonen tiivistävät kokemuksiaan UUT:n Muutos-lehden artikkelissa: "Tämä kokemus vahvisti meidän käsitystämme siitä, että hengellistä väkivaltaa kokeneiden ihmisten kohtaaminen ja auttaminen on äärimmäisen tärkeää. Kirkon pappeina me haluamme myös pitää esillä mahdollisuutta terveeseen uskonnollisuuteen, joka parhaimmillaan on ihmiselle voimavara ja luo turvaa." (Muutos-lehti, 1/2019; lähteenä tietolaatikossa käytetty myös haastattelua kesäkuulta 2020.)

Virtuaalitukiryhmät ja nettivastaanotot. Hengellistä väkivaltaa kokeneiden tukiryhmät voivat toimia internetin avulla. Virtuaaliset tukiryhmät mahdollistaisivat kansallisen tai hiippakuntatason toiminnan. Virtuaaliryhmien avulla olisi mahdollista myös pilotoida tukiryhmätoimintaa suhteellisen pienellä vaivalla ja kustannustehokkaasti. Internetin avulla on mahdollista myös luoda niin sanottuja nettivastaanottoja, jossa hengellisen väkivallan uhrit voivat olla yhteydessä kirkon työntekijään tiettyinä kelloaikoina chatin tai muiden teknologioiden avulla. Tällaiset vastaanotot voivat toimia seurakunta- tai hiippakuntatasolla, ja niiden toiminnassa voi olla mukana useita työntekijöitä, joilla on aihepiirin tuntemusta.

Yksilökohtainen kohtaaminen seurakunnissa. Hengellisen väkivallan tapauksia voi tulla potentiaalisesti kenen tahansa seurakunnan työntekijän tietoon tai väkivallan uhrit voivat olla yhteydessä näihin työntekijöihin. Hengellisen väkivallan kohtaamisessa ja seurausten korjaamisessa onkin seurakunnan työntekijöillä tärkeä roolinsa, vaikka aihepiiri ei kuuluisikaan erityisesti omaan asiantuntemukseen tai tehtävän alaan. Seurakunnan työntekijöiden tehtävänä on kohdata väkivallan uhreja, mutta tarpeen vaatiessa myös pyrkiä löytämään muuta asiantuntevaa apua joko seurakunnan, kirkon tai kirkon ulkopuolisten toimijoiden suunnalta.

Keskeisiä kirkon ulkopuolisia tahoja hengellisen väkivallan seurausten korjaamisen suhteen ovat muun muassa sosiaalitoimistot, perheneuvolat, ensi- ja turvakodit, terveyskeskukset, mielenterveystoimistot, työterveyshuolto sekä poliisi ja rikosuhripäivystys. Seurakunnan työntekijä voi tarpeen vaatiessa ohjata väkivallan kokeneita sopivan viranomaisen luo apua saamaan. Seurakuntien työntekijät voivat näin olla hengellisten asioiden asiantuntijoita, mutta samalla myös ohjata eteenpäin ei-kirkollisille tahoille.

SOVUN JA SOVINNON TEOLOGIAN ARTIKULOIMINEN

Kirkon ydinaluetta ovat hengelliset tulkinnat, niiden perustelut sekä keskustelujen käyminen siitä, mikä on kristillisten arvojen mukaista asennoitumista ja elämää. Kirkon tulisikin kehittää *hengellisen väkivallan vastaista teologiaa* eli *sovun ja sovinnon teologiaa*. Se kiteyttäisi hengellisen yhdenvertaisuuden, toista kohtaa osoitettavan kärsivällisyyden sekä sen, että yhtä tärkeää kuin oman, on toisen uskon tunnustaminen. Hengellisen elämän rajat ja hyväksytyt tavat on määriteltävä ei vain ammattieettisesti tai juridisesti, vaan myös teologisesti.

Sovun ja sovinnon teologialle on olemassa perusteet Raamatussa. Kirkon tulee artikuloida ne niin, että hengellisen väkivallan vastaisessa työssä voidaan nojautua tähän yhteiseen teologiaan. Teologian avulla esitetään myös puuttumisen oikeutus ja vastuu, asetetaan ne eettisesti arvokkaiksi. Teologian avulla on mahdollista todeta yhteinen kiinnittyminen kunnioitettavaan, hyväksyvään kohteluun, tasa-arvosta lähtevään ihmiskuvaan sekä vastuulliseen vallankäyttöön. Armollisuus ja kärsivällisyys ohjaavat arvoina kohtaamaan myös niitä tahoja ja toimijoita, jotka tarvitsevat apua omien käytäntöjen tervehdyttämiseen.

Sovun ja sovinnon teologiaa tulee artikuloida ja pitää esillä. Raamatusta löytyy perustelut sille, että sielunhoidon ja vuorovaikutuksen tulisi tapahtua kunnioitusta ja kärsivällisyyttä osoittaen sekä kristittyjen keskinäistä yhteyttä vaalien. Arvot ovat

kuitenkin taipuisia, eli niistä voidaan johtaa toisilleen vastakkaisia toimintatapoja. Hengellisen väkivallan äärimmäiset tapahtumat on voitu perustella kristillisellä rakkaudella ja huolenpidolla. Huomiotta silloin jää tapa, jolla ohjaukseen toteutetaan sekä sen seuraukset yksilölle.

Olennaista on, että yksilön sananvapautta ei estetä, kokemusta ohiteta, tahtoa ja vapautta nujerretta tai omanarvontuntoa perusteettomasti loukata. Keskinäinen kunnioitus, kärsivällisyys, kuunteleminen, armollisuus ja rakkaus eivät ole vain ihanteita, vaan näiden periaatteiden tulee toteutua myös sanoissa, joita käytetään, tavassa, jolla puhutaan sekä siinä, miten toisia myös ristiriitojen yhteydessä kohdellaan. Sovun ja sovinnon teologia ei värjää mustaa valkoiseksi eikä selitä runnovaa kohtelua hoivaksi.

On tärkeä asettaa uskonnolliselle toimintakentälle rajat. Hengellistä väkivaltaa ei pitäisi voida perustella hengellisesti eikä myöskään kaltoinkohtelun ohittamisen tulisi olla teologisesti hyväksyttävää. Sovun ja sovinnon teologia on arkea ja vuorovaikutusta ohjaava työkalu. Seurakunnallisen yhteiselämän sekä ristiriitojen ja erimielisyyksien kohtaamisessa olennaista ei ole oman oikeassa olemisen osoittaminen, vaan kuunteleva ymmärryksen etsiminen.

Sovun teologian neuvottelukunta

Hengellisen väkivallan ennaltaehkäisy ja ratkaisu paikallisesti tarvitsee rakenteet, jotka kokoavat ja konkretisoivat esiin tuotuja ratkaisemisen ja ennaltaehkäisyn tasoja. Yhteisöjen ja kirkon edustajista koottu, säännöllisesti kokoontuva ryhmä voisi olla nimeltään Sovun teologian neuvottelukunta. Toimielin vahvistaisi vuorovaikutusta uskonnollisten yhteisöjen, seurakuntien ja kirkon välillä. Neuvottelukunta voisi kokoontumisissaan käsitellä vaihtuvia teologisia teemoja ja yhteisöllisiä käytäntöjä, jakaa tietoa sekä käydä dialogia yhteisöjen ja seurakuntien omista, ajankohtaisista kysymyksistä. Yksi tärkeä seurattava teema olisi hengellisen väkivallan uhrien kuuleminen ja toipumisen edistäminen.

Toimielin voisi kokoontua kaksi kertaa vuodessa ja siinä olisi jäseniä 10–15. Kokoonpano sisältäisi edustajan hiippakunnasta (piispa, tuomiorovasti tai dekaani), lääninrovasteja ja alueen kirkkoherroja sekä suurimpien paikallisten yhteisöjen edustajia. Lisäksi kokoonpanossa voisi olla tutkijoita tai uskonnollisuutta tuntevia tai siitä kiinnostuneita asiantuntijoita, esimerkiksi sovittelumenetelmän osaajia. Kun yhteisöjen edustajia otetaan mukaan, heidän positionsa on tasa-arvoinen. Tämä on tärkeää, jotta yhdenvertaisuuden lähtökohta toteutuu. Lähtökohta ei ole toimiva eikä oikeudenmukainen, jos osapuolista toiset määrittyvät ongelman kantajiksi ja toiset ratkaisijoiksi tai ilmiön suhteen neutraaleiksi.

Ratkaisun käytännöt puuttumisen, seurausten korjaamisen ja väkivallan ehkäisyn suhteen

Edellä olevat ehdotukset ovat luonteeltaan erilaisia. Osassa on kyse hitaista prosesseista, jotka vaativat asenteiden muutosta sekä ilmiön olemassaoloon ja ratkaisu-vastuuseen havahtumista. Osa ehdotuksista on käytäntöä ohjaavia ja yhteisötyötä vahvistavia. Myös ratkaisun tavat kohdentuvat eri suuntiin: osa uskonnollisiin toimijoihin, konteksteihin ja näiden rajapintoihin, osa väkivallan uhreihin ja osa väkivaltaa tuottaviin tahoihin. Seuraavaksi pohditaan lyhyesti, miten ratkaistut jäsenyivät suhteessa väkivallan tasoihin.

PUUTTUMINEN VÄKIVALLAN TILANTEeseen

Puuttuminen on hankalin hengellisen väkivallan ratkaisemisen kohdista, koska nykyyhetkessä tapahtuvaa väkivaltaa on vaikea havaita. Edellä esitelty häirintäyhdyshenkilön ja auttavan puhelimen olemassaolo on ensiapu tilanteeseen. Yhdyshenkilö voi antaa matalan kynnyksen apua sekä paikallisia toimintaohjeita väkivallan tilanteesta irtaantumiseen. Puuttumisessa haastavaa on myös se, että se johtaa usein jonkinlaiseen konfliktiin, koska kyse on toiminnan määrittelystä ei-toivotuksi. Tilanne siis työllistää, vaatii ja sitoo voimavaroja. On kuitenkin syytä muistaa, että hoitamattomat hengellisen väkivallan tilanteet eivät yleensä ratkea eivätkä kielteiset seuraukset neutraloidu itsestään.

Tilanteeseen puuttuminen voi helpottaa myös hengellisen väkivallan tekijää, joka saattaa kokea hoitavansa yhteisön antamaa epäselvää ja epämieluisaa tehtävää. Yksilötason puuttumisen lisäksi hengellisen väkivaltaan puuttuminen edellyttää kuitenkin aina myös yhteisötason ratkaisuja. Hengellistä väkivaltaa harjoittavaan tahoon tulee saada keskusteluyhteys, jonka avulla väkivaltaisista käytännöistä ja tilanteista tulisi päästä irti.

VÄKIVALLAN SEURAUSTEN KORJAAMINEN

Väkivallan seurausten korjaaminen vaatii väkivallan kohteiden tai uhrien kohtaamista eri tavoin. Kirkon on löydettävä tapoja ja malleja, joiden avulla väkivallan kohteet saavat apua: hengellistä tukea, mahdollisuuden hengellisen yhteisöllisyyden kokemiselle ja mahdolliselle uudelleenmäärittelylle. Häirintäyhdyshenkilöiden, tukipuhelinten tai tukiryhmien avulla kirkolla olisi mahdollisuus tavoittaa väkivaltaa kokeneita ihmisiä ja luoda heille väyliä väkivallasta selviytymisen prosesseihin ja uskonnollisuutensa elvyttämiseen.

Uhrien kärsimysten kohtaaminen vaatii myös sitä, että uskonnolliset yhteisöt ovat mukana seurausten tunnistamisessa: jos pyritään korjaamaan vain uhrien kokemusta ilman, että väkivallan tekijää vastuutettaisiin, parantumisen prosessi on vajavainen. Väkivaltaa tuottavien tahojen sitoutuminen väkivallan seurausten korjaamiseen voi tapahtua esimerkiksi väkivallan tekojen tunnustamisella, vastuunkantamisella tai anteeksipyyttämisellä.

VÄKIVALLAN EHKÄISY

Hengellisen väkivallan ehkäisy on pitkäjänteistä toimintaa, jossa luodaan edellytyksiä väkivallattomalle hengelliselle elämälle. Se vaatii toimintatapoja ja rakenteita,

jotka luovat turvallisuutta ja samalla myös vaikeuttavat väkivaltaisten käytäntöjen syntymistä sekä purkavat väkivaltaa sisältäviä käytäntöjä. Väkivallan ehkäisy vaatii sitoutumista yhteistyöhön hengellisten liikkeiden kanssa. Dialogin rakentaminen hengellisten yhteisöjen välille on välttämätöntä, sillä yhteisöjen läpinäkyvyys ja yhteistyö ehkäisevät väkivaltaa, kun taas sisäinen ja ulkoinen omalakisuus sekä korostunut autonomia ruokkivat sitä ja mahdollistavat sen jatkumisen.

Hengellisen väkivallan ehkäisy nivoutuu myös tiedon ja tietoisuuden lisäämiseen sekä koulutukseen. Niiden tarkoituksena on saada hengellisen väkivallan ilmiö ymmärrettäväksi. Ilman tietoa ongelmaa ei ole mahdollista ratkaista. Väkivallattoman ja sopuun pyrkivän teologian rakentaminen on myös väkivallan ehkäisyä. Kirkon tulee kiteyttää toisen uskoa tunnustavaa ja kunnioittavaa teologiaansa. Sen avulla voidaan ottaa hengellisen elämän lähtökohdaksi väkivallaton hengellisyys ja tuomita selkeästi hengellisyyttä väärinkäyttävä henkinen ja sosiaalinen väkivalta. Tahdikkuus eli ajatus siitä, että ”jokainen hoitaa tonttinsa tai ongelmansa ajallaan ja tavallaan”, on aina luonut edellytykset eri muotoisen väkivallan jatkumiselle.

Ratkaisun käytännöt kirkon eri tasoilla

Kirkko jäsentyy toiminnallisesti kolmeen tasoon: paikallisseurakunnat, hiippakunnat ja kokonaiskirkko. Paikallisseurakunnat sijoittuvat uskonnollisesti erilaisiin kulttuuriin ympäristöihin, mutta kirkon käytäntöjen, rutiinien, kirkkolain ja työehtosopimusten muovaama todellisuus yhdistää niiden toimintaa. Hiippakunnat palvelevat alueensa seurakuntia tarjoamalla koulutuksia ja tukea rekrytointiin sekä muihin ajankohtaisiin kysymyksiin. Kirkkohallitus edustaa puolestaan kokonaiskirkon tasoa ja kirkon johtoa. Yhdessä kirkkohallituksen ja kirkon ylimmän päättävän elimen kirkolliskokouksen kanssa kirkko työstää sitä, mikä on kirkon kanta erilaisiin asioihin ja miten kanta näkyy kirkon toiminnassa.

Väkivallan ratkaisemisessa eri tasoilla tapahtuu osin erilaisia, osin samanlaisia asioita. Seurakunnissa kohdataan ihmisiä ja toimitaan lähellä uskonnollisia yhteisöjä ja ryhmittymiä. Kirkon johdon tasolla luodaan suuntaviivoja ja yhteisiä toiminnan tapoja. Hiippakunnat taas antavat tukea, ohjausta ja ajankohtaiskoulutusta alueensa seurakunnille. On tärkeää, että hengellisen väkivallan vastainen työ läpäisee kaikki tasot ja että eri tasot ovat sitoutuneet samanaikaisesti sen edistämiseen.

SEURAKUNNAT

Seurakunnat ovat hengellisen väkivallan vastaisessa työssä avainasemassa. Kirkon piirissä tapahtuvan väkivallan tekijät ja kohteet ovat yleensä myös seurakuntien jäseniä. Hengellinen väkivalta tapahtuu siis paikallistasolla, vaikka väkivallalla olisikin laajemmat, kansalliset ulottuvuutensa. Seurakunnilla on näin suurimmat haasteet väkivallan ratkaisujen kannalta, mutta samalla myös suurimmat mahdollisuudet toteuttaa käytännön työtä ilmiön suhteen.

Seurakuntien työntekijät tekevät monen tasoista yhteistyötä alueidensa uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Kirkkoherrat ja papit vieraillevat niiden juhlissa, mutta käyvät myös keskustelua tiloista, tapahtumista ja muista arkeen liittyvistä asioista.

Monet seurakuntien luottamushenkilöistä ja työntekijöistä voivat olla alueen uskonnollisten yhteisöjen jäseniä, ja tätä kautta erilaiset näkemykset tulevat esiin.

Seurakunnat ovat keskeisiä toimijoita paikallisen toimintakulttuurin, dialogin ja luottamuksen rakentamisessa uskonnollisten yhteisöjen suuntaan. Seurakuntalaisten kohtaamisessa työntekijöillä on merkittävä rooli. Hengellistä työtä tekeviin voi kohdistua odotus väkivaltaan puuttumisesta ja uhrin tukemisesta. Siksi on tärkeää, että siihen on selkeä vastuutus ja työkaluja. Myös osapuolten välisten tulehdustilanteiden sovittelutoimet olisi hyvä kuulua seurakuntien keinovalikoimaan. Tämä edellyttää erikoistunutta osaamista, jotta kiista saadaan katkaistua, eikä siihen tule osapuolia lisää.

Seurakuntiin tarvitaan valmiuksia, joita on kaikilla, sekä valmiuksia, joihin tietyt työntekijät seurakunnassa erikoistuvat. Kaikkien on hyvä osata olla aiheen suhteen valppaana ja tiedostaa sen puuttumista edellyttävä luonne. Kaikkien tulee myös tietää, miten toimia, mikäli hengellistä väkivaltaa tai sen riskiä sisältävissä tilanteissa toimitaan tai miten kohdataan sen uhreja. Seurakunnissa on hyvä nimetä vastuuhenkilöt, jotka vetävät mahdollisia ryhmiä, chatia tai jotka konsultoivat tarvittaessa palvelujärjestelmiä tai hiippakunnan asiantuntijoilta.

On ymmärrettävä, että tarvitaan erityistä herkkyyttä ja kykyä toimia hienovaraisesti ryhmien kanssa, joissa voi olla eri syistä syrjittyjä, yhteisöistä erotettuja tai eri tavoin traumatisoituneita hengellisen väkivallan uhreja. Seurakuntien on hyvä vuosittaisissa toimintakertomuksissaan arvioida myös sitä, miten turvallinen seurakunta on hengellisen yhdenvertaisuuden osalta erilaisille jäsenilleen ja työntekijöilleen.

Kirkkoherran on luontevinta käydä vastuuttavaa keskustelua hengellistä väkivaltaa harjoittaneiden yksilöiden ja yhteisöjen kanssa. Uskonnollisten yhteisöjä tulee tukea hengellisen väkivallan tilanteiden kohtaamisessa ja ratkaisemisessa, myös ajallisesti etäämpien tilanteiden, joista ihmiset ehkä edelleen kärsivät. Kirkkoherrat voivat käydä teologista keskustelua ja auttaa alueellaan toimivia yhteisöjä tai seurakunnan työntekijöitä näkemään, että väkivallan taustalla on lähes aina rakenteellinen syy: opetus, jonka mukaan jollakin on lopullinen totuus ja asioista voidaan ajatella vain yhdellä tavalla. Tämä ei ole kunnioitettava, toisen uskoa tunnustava lähtökohta. Ongelmien tunnistamisessa ja kriittisessä, mutta tervehtyvässä itsearvioinnissa hoidetaan hengellisen väkivallan perustavia syitä, oikeutusta ja käytäntöjä.

HIIPPAKUNNAT

Hiippakunnat ovat tärkeä alueellinen toimija kirkossa. Niiden työntekijöillä on tiiviit kontaktit paikallisseurakuntiin ja niiden avulla on mahdollista tavoittaa seurakunnista nousevia tiedon ja tuen tarpeita. Hiippakuntien tarjoaminen verkostotapaamisten ja koulutusten avulla voidaan vahvistaa hengelliseen väkivaltaan liittyvää tietoisuutta, lisätä osaamista sekä tukea seurakuntia. Hiippakuntiin on hyvä nimetä hengellisen väkivallan häirintäyhdyshenkilö. Hänen valintaansa on kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta hänet voidaan kokea riittävän neutraalina edistämään erilaisten uhrien asiaa.

Hiippakunnissa tulee luoda yhteydet alueella toimiviin hengellisiin liikkeisiin ja ylläpitää keskusteluyhteyttä niihin. Tämä voi tapahtua järjestämällä esimerkiksi vuosittain tilaisuuksia, joista yhteisöt ovat vuorotellen vetovastuussa ja jossa käsitellään

tiettyjä teemoja tai järjestäjien valitsemaa aihetta. Vuorovaikutuksen on hyvä olla riittävän arkista, ei pelkästään juhla- ja tervehtimismielessä tapahtuvaa. Silloin keskustelua voidaan käydä myös jäsenten todellisuuksien, arjen ja kipukohtien tasolla.

Hiippakunta on hyvä välitason toimija myös hengellistä väkivaltaa harjoittaneiden yhteisöjen vastuuttamisen ja tilanteisiin puuttumisessa. Olennaista on, että hiippakuntien tilaisuuksissa, koulutuksissa ja yhteistyöverkostoissa pidetään esillä sovun ja sovinnon teologiaa.

KIRKKOHALLITUS JA KIRKON JOHTO

On tärkeää, että hengellisen väkivallan vastaista työtä tehdään sekä paikallisesti että valtakunnallisesti. Kirkkohallitus on luonteva toimija työn koordinaatiota ajatellen, koska se toimii kokonaiskirkon tasolla. Kirkkohallitus toteuttaa koulutuksia, kokoaa eri toimijoiden välisiä verkostoja ja ohjeistaa seurakuntia erilaisissa ajankohtaisissa kysymyksissä. Se voi pitää asiaa esillä ja luoda ratkaisuille rakenteita.

Kirkkohallitus voi nimetä asiantuntijan, jonka vastuualueena on yhteydenpito ja tiedon levittäminen hiippakuntiin ja seurakuntiin, yhteydenpito uskonnollisten yhteisöjen johtoon sekä osallistuminen sovun teologian neuvottelukuntaan (tai nimeltään muun, mutta sisällöltään sitä vastaavan). Koulutusta tarvitaan myös vertaistuen toteuttamiseksi. Hengellisen väkivaltaa suoraan tai välillisesti kohdanneille kirkon työntekijöille on hyvä luoda mahdollisuus jakaa kokemuksia ryhmässä ja saada uusia näkemyksiä asian kanssa toimimiseen.

Yhteisöjen itsemääräämistä ja omailmeisyyttä tulee kunnioittaa, mutta yhdessä sovittujen teologisten rajojen ehdoilla. Kirkon johto voi pitää esillä hengellisen väkivallan vastaista uskonnollisuutta erilaisissa asiayhteyksissä ja sanoittaa sovun teologiaa omissa puheenvuoroissaan. Kirkon johdolla on mahdollisuus käydä keskusteluja ja myös vastuuttaa hengellistä väkivaltaa harjoittaneita yhteisöjä. On tärkeää tarkastella myös rukousten, messu- ja toimituskaavojen, virsien sekä muiden kirkon tekstien sanoituksia ja vahvistaa edelleen toista kunnioittavia ilmaisuja ja poistaa vääränlaista vallankäyttöä oikeuttavia, jos sellaista on. Aiheelle herkistyminen on tärkeä näkökulma tekstien uudistusten yhteydessä.

Kirkon on tarpeen myös käydä itsekriittistä, omaa historiaa ja nykytodellisuutta valottavaa reflektiota asiassa: miten se on estänyt tai mahdollistanut hengellisen väkivallan käyttöä tai uhrien auttamista? Näin tehdessään se toimii esimerkkinä seurakuntiin ja uskonnollisiin yhteisöihin päin. Omien virheiden läpikäynti ja vastuunkanto on välttämätön vaihe asenteiden ja käytäntöjen muuttamisessa.

Loppusanat

Tässä raportissa olemme pyrkineet pohtimaan ratkaisuja hengellisen väkivallan ongelmaan. Raporttimme ei kuitenkaan tarjoa vastausta siihen, miten hengellisen väkivallan ongelmat pitäisi Suomessa ratkaista kokonaisuudessaan, vaan tarkastelumme rajautuu siihen, miten evankelisluterilaisessa kirkossa voitaisiin toimia. Raportti tuleekin nähdä ehdotuksena kirkolle, miten hengellistä väkivaltaa tulisi ehkäistä, miten sen tuottamia seurauksia korjata ja miten puuttua väkivallan tilanteisiin.

Hengellinen väkivalta uhkaa ihmisen hengellisyysden toteuttamista ja vaarantaa monin tavoin ihmisen henkisen ja fyysisen turvallisuuden. Kirkon piirissä hengellinen väkivalta on puolestaan uhka turvallisuudelle seurakunnalle ja seurakuntaelämälle. Hengellisen väkivallan vastainen työ on työtä turvallisen seurakunnan ja hengellisen yhdenvertaisuuden puolesta.

Toisinaan hengellinen väkivalta nähdään yksittäisten ihmisten, mahdollisesti narsististen tai muulla tavoin psykopatologisten johtohahmojen toimintana. Tässä raportissa emme ole olleet kiinnostuneita vahvistamaan tai kumoamaan kyseistä oletusta, koska olemme lähestyneet väkivaltaa rakenteellisten ehtojen näkökulmista. Yksittäisten ihmisten pyrkimys käyttää määrittelyvaltaa ei menesty, jos yhteisölliset rakenteet, toimintatavat ja hyväksyntä eivät sellaista tue. Tämän vuoksi väkivallan ratkaisujen tulee sijoittua yhteisöihin sekä kirkon ja seurakuntien rakenteisiin. Instituutiot ovat vastuussa rakenteissa olevasta väkivallan riskistä ja väkivallan käytöstä.

Kirkon piirissä hengellisen väkivallan aihepiiri ei ole tuntematon, vaan siitä on keskusteltu vuosikymmenten aikana, myös piispojen ja arkkipiispojen aloitteesta. Hengellisen väkivallan kysymykset ovat tulleet esiin myös seurakuntien arkisessa toiminnassa, ja joissakin seurakunnissa on ollut erityisiä toimintoja väkivallan seurausten korjaamiseksi. Toimenpiteet ovat pysyneet kuitenkin poikkeustapauksina seurakuntien mittavassa työssä. Mahdollisina syinä on ollut se, että uskonnolliset liikkeet on tulkittu autonomisina toimijoina, joihin on haluttu luottaa myös vaikeimmissa tilanteissa ja joiden on uskottu ratkaisevan sisäiset ongelmansa itse. Asiaan on voinut liittyä myös hienotunteisuutta: uskonnonvapauden korostuneisuus on voinut tarkoittaa silmien ummistamista uskonnollisten liikkeiden sisäisistä asioista.

Hengellisen väkivallan ilmiö ei ole kuitenkaan poistunut suomalaisesta hengellisestä elämästä, minkä vuoksi kirkolla on erityinen rooli ja vastuu asiasta. Raportti kokoaa tapoja, miten kirkossa voitaisiin ehkäistä, puuttua ja ratkoa hengelliseen väkivaltaan liittyviä ongelmia. Hengellisen väkivallan ratkaisu tulee nähdä monien erilaisten toimintojen kokonaisuutena; ei ole olemassa yhtä mallia, jonka avulla kaikki ongelmat voitaisiin ratkaista. Samalla tavalla kuin esimerkiksi lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja seurausten korjaamiseksi sekä väkivaltaan puuttumiseksi on kehitetty Suomessa lukuisia yksittäisiä toimia, myös hengellisen väkivallan ratkaisu tulee nähdä monitasoisena ja -tahoisena asiana.

Kirkon ”toimiala” hengellisessä väkivallassa on laaja, mutta kuitenkin rajattu. Kirkko ei voi puhua tai toimia muiden uskonnollisten liikkeiden – esimerkiksi Jehovan todistajien – puolesta. Kirkolla ei ole välttämättä myöskään asiantuntemusta hengellisen väkivallan kaikista – vaikkapa väkivallan oikeudellisista ja lääketieteellisistä – ulottuvuuksista. Samalla kirkko on kuitenkin suurin ja merkittävin uskonnollinen toimija Suomessa ja sen asemaa ja roolia arvostetaan laajasti. Siksi kirkko voi olla aloitteellinen keskustelujen sekä käytäntöjen rakentamisen suhteen, myös niissä tilanteissa, kun ei ole kyse kirkkoon kuuluvista uskonnollisista yhteisöistä tai toimintatavoista.

Raportissa on sekä lyhyen että pitkän aikavälin konkreettisia toimintaehdotuksia seurakunnille, hiippakunnille ja kirkon johdolle. Ne ovat malleja, toimintatapoja, rakenteita ja tekemisen puitteita. Niitä kaikkia ei voi toteuttaa hetkessä, eivätkä ne koske samalla tavalla kaikkia seurakuntia tai hiippakuntia eri puolella Suomea: seurakuntien ja hiippakuntien tilanteet ja tarpeet sekä toimintojen kohteet ja kohde-ryhmät ovat erilaisia. Toimenpide-ehdotukset tulee nähdä mahdollisuuksien kirjona, josta voi poimia tarpeelliseksi nähtynä toimenpiteitä, soveltaa niitä paikallisesti tai luoda toisenlaisia ja paremmin toimivia käytäntöjä. Joitakin ehdotuksia voi toteuttaa hyödyntämällä kirkon olemassa olevia rakenteita ja toimijoita.

Koska hengellisen väkivallan vastaiselle työlle ja puuttumiselle ei ole vakiintuneita työkäytäntöjä, selkeää velvoittavuutta tai mallia, tilanteisiin puuttuja on usein yksin. Siksi tuen saamisella on suuri merkitys – niin puuttumista harkitessa, sen aikana ja sen jälkeen. Hengellisen väkivallan vastaisessa työssä on tärkeää, että tuki jakautuu eri tasoille: verkostoksi, jossa on paikallista tukea läheltä omasta työyhteisöstä, hiippakunnallista tukea ylhäältä sekä kirkon ylimmän johdon tukea.

Kirkon johdon – arkkipiispan, piispojen, kirkkohallituksen ja kirkolliskokouksen – tuki ilmenee käytyinä julkisena keskusteluna, selkeiden rajojen piirtämisenä, menettelytapojen, toimintamallin esillä pitämisenä koulutuksissa sekä erityisesti yhteisen teologian sanoittamisena. Silloin yksittäinen kirkkoherra tai seurakunnan työntekijä ei ole yllättäen eteen tulevissa tilanteissa yksin.

Ehdotuksia olisi tarpeellista kokeilla, saada niistä tietoa ja ymmärrystä. Ehdotusten paikallinen pilotointi ja selkeä seuranta antaisivat edellytyksiä integroida ja vakiinnuttaa hengellisen väkivallan vastaisia toimia laajemmin seurakuntien ja kirkon elämään. Uskonnollisten toimijoiden on tärkeää sitoutua ratkaisujen hakemiseen ja toteuttamiseen. Vaikka ratkaisut eivät ole helppoja tai nopeita, väkivallan vastainen työ on kristillisesti perusteltua. Se on myös perus- ja ihmisoikeustyötä. Tässä yhteydessä on myös muistettava, että hengellisen väkivallan uhrien asema on ollut Suomessa kohtuuttoman heikko. Kirkon ja uskonnollisten ryhmittymien tu-

lee ottaa vakavasti väkivallan seuraukset uhrien ja heidän läheistensä elämässä sekä koko uskon yhteisön tasolla.

Hengellisen väkivallan ilmiö näyttäytyy eri tavoin erilaisille toimijoille. Hengellisen väkivallan kohde näkee väkivallan erilaisesta perspektiivistä kuin väkivallan tekijät. Hengellinen väkivalta – kuten kaikki muukin väkivalta – on luonteeltaan monitulkintaista, jolloin on vaikea täsmällisesti ja yksiselitteisesti määrittellä, milloin jokin asia on väkivaltaa. Hengellinen väkivalta on usein myös henkistä väkivaltaa, jolloin sen seurausten identifiointi on vaikeaa, koska selviä väkivallan merkkejä ei välttämättä ulkopuolinen voi havainnoida.

Väkivalta-käsitteen käyttö voi toimia myös väärinymmärryksen merkinä tai ”jaruna”, jolloin kurinpitoa harjoittanut taho voi kokea, että sen vaikuttimien hengellistä lähtökohtaa ei ymmärretä. Väkivallan ulkopuolella olevat toimijat puolestaan katsovat ilmiötä usein toisenlaisten uskonnollisten tulkintojen, vastuiden, oikeuksien ja seurausten näkökulmasta. On selvää, että väkivallan ratkaisu eri muodoissaan (seurausten korjaaminen, puuttuminen ja ehkäisy) on vaikeaa.

On hyvä myös miettiä puuttumisen rajoja: Miten määrittellä rajat väkivaltaa sisältävien ilmiöihin puuttumiselle? Milloin on mentävä väliin? Milloin ei voi katsoa ohi, odottaa tai antaa toisten selittää ja oikeuttaa tapahtunut omasta näkökulmastaan käsin? Miten määrittellä ero yhteisöllisen uskon pohjalta nousevan sielunhoidon sekä hengellisen väkivallan välillä?

On haastavaa myös määrittellä, millainen vastuuttaminen tai korjaaminen on ajallisesti relevanttia. Kuten aiemmin on mainittu, nykyhetkessä tapahtuvan hengellisen väkivallan identifiointi on vaikeaa. Yleensä esiin tulevat hengellisen väkivallan ilmiöt ovat aiemmin tapahtuneita, jolloin väkivallasta saattaa useita vuosia tai vuosikymmeniä. Toisaalta orastavat väkivallan tapaukset voivat näyttäytyä spekulatiolta tai aiheettomalta hyökkäykseltä kyseisen hengellisen yhteisön kannalta. Näistä ongelmista huolimatta pitäisi olla välineitä nykyisyydessä tapahtuvan väkivaltaan puuttumiselle.

Hengellisen väkivallan vastainen työ ei tarkoita ”sodanjulistusta” hengellisiä yhteisöjä tai kirkon yksittäisiä jäseniä vastaan. Kyse on yhteisen maaperän luomisesta, jossa tavoitellaan väkivallatonta ja turvallista hengellisyyden toteuttamisen kulttuuria. Se edellyttää, että hengellisen väkivallan teoista otetaan vastuuta ja niiden seurauksia pyritään korjaamaan. Olisikin luontevaa nähdä nämä tavoitteet kirkon ja erilaisten uskonnollisten ryhmittymien yhteisinä askelmerkkeinä tulevaisuuteen.

Lähteet

- Aamenesta öylättiin* – kirkon sanasto (2020). *Hengellinen väkivalta*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko.
<https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Hengellinen+v%C3%A4kivalta> (haettu 5.10.2020).
- Durham, Cole W. Jr.; Richards, Matthew K. & Thayer, Donlu D. (2013) The Status of and Threats to International Law on Freedom of Religion or Belief. Teoksessa Allen D. Hetzke (toim.) *The Future of Religious Freedom: Global Challenges*. Oxford University Press: New York, 31–66.
- Galtung, Johan (1969) Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6: 3, 167–191.
- Hong, Tuula (2019) *Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema. Turun yliopiston julkaisuja*. Sarja C, osa 486. Turun yliopisto: Turku.
<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/148676/AnnalesC486Hong.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (haettu 5.11.2020).
- Hurtig, Johanna (2013) *Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Vastapaino: Tampere.
- Linjakumpu, Aini (2015) *Uskonnon varjot. Hengellinen väkivalta kristillisissä yhteisöissä*. Vastapaino: Tampere.
- Oksala, Johanna (2011) Lines of Fragility: A Foucaultian Critique of Violence. Teoksessa Nathan Eckstrand & Christopher Yates (toim.) *Philosophy and the Return of Violence. Studies from this Widening Gyre*. Continuum: New York, 154–170.
- Poikela, Esa (2010) Oppiva sovittelu. Teoksessa Esa Poikela (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. PS-Kustannus: Jyväskylä, 223–246.
- Palola, Ulla & Kokkonen Tuulia (2019) Evankelis-luterilaisessa kirkossa puhutaan hengellisestä väkivallasta. *Muutos*, 1/2019, 14–15.
- Rikoslaki (1889) Finlex-tietokanta.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001> (haettu 19.10.2020).
- Turvallinen seurakunta (2019) Suomen ev.lut, kirkon julkaisu 79.
https://issuu.com/kirkonkasvatus/docs/turvallinen_seurakunta_taitettu_www?e=11549239/69099483 (haettu 10.11.2020).

Liite: Kirkkoherrojen haastattelut ja ryhmähaastattelu

Raportin yhteydessä on koottu tietoa haastattelemalla eri puolilla Suomea toimivia kirkkoherroja. Toteutimme 11 yksilöhaastattelua, siten että kuusi sijoittui eteläiseen Suomeen Jyväskylä-akselin alapuolelle ja viisi Pohjois-Suomeen kyseisestä rajalinjasta pohjoiseen. Haastattelut toteutettiin helmikuun ja huhtikuun 2020 välisenä aikana. Haastateltavista naisia oli kolme ja miehiä yhdeksän.

Alueellista kattavuutta pyrittiin saamaan haastattelemalla eri kokoisia seurakuntia ja erilaisista uskonnollisista perinteistä ja tulkintatodellisuuksista tulevia. Tällä emme tarkoita haastateltavien henkilökohtaista taustaa, vaan edustamiensa alueiden uskonnollisia ominaispiirteitä. Osa haastateltavista tuli alueelta, joissa oli vahvaa herätyskristillisyyttä, toisilla sen juuria ja osa edusti kaupunkimaisia alueita, joissa eri piirteet sekoittuvat.

Lähdimme esittämään hankkeessa kolme kysymystä. Ensimmäinen liittyy ilmiön tilannekuvaan seurakunnissa ja seuraavat kaksi käytännön toimenpiteisiin. Kysyimme:

1. Miten kirkkoherrat kuvaavat hengellisen väkivallan ilmiötä ja nykytodellisuutta työnsä tuottamien kokemusten valossa?
2. Millaisten rakenteiden ja toimien avulla hengellistä väkivaltaa voidaan kirkossa ja seurakunnissa ennaltaehkäistä, ratkaista ja kantaa sen seurauksista vastuuta?
3. Millaisia toimia tulisi suunnata hengellistä väkivaltaa kokeneille yksilöille ja ryhmille?

Kokosimme yksilöhaastattelujen avulla kuvauksen tilanteesta sekä ehdotuksia ratkaisuksi. Toukokuussa 2020 toteutimme vielä kaksi ryhmähaastattelua. Niihin osallistuivat samat kirkkoherrat kuin yksilöhaastatteluihin, paitsi että kaksi heistä oli estynyt.

USKONNOLLISTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖJEN EROT, YHTÄLÄISYYDET JA SIJAINNIT

Haastattelut tarjoavat mielenkiintoisen läpileikkauksen suomalaisiin paikallisyhteisöihin. Koska kirkkoherrojen edustamat seurakunnat sijoittuivat erilaisiin ympäristöihin, mukana oli elinkeinorakenteeltaan, kooltaan ja uskonnolliselta ilmeeltään erilaisia alueita ja paikkakuntia. Toisaalta toimintaympäristöjen kirjo olisi voinut

olla suurempikin. Useimmissa haastatteluissa kuvattiin kaupunkimaista ympäristöä, jossa on limittäin teollisuutta, palveluperusteista ammatillisuutta sekä julkisen sektorin toimintoja. Alueiden väestö koostui juurtuneista, muuttajista ja vaihtuvista asukkaista. Monet suuret kaupungit olivat laajentuneet muodostaen merkittäviä asumisyhteisöjä paikkakuntien omaa historiaa unohtamatta.

Pohjoiseen sijoittuvia seurakuntia yhdisti arktinen pohjoinen ilmasto ja luonto, väljä asumistiheys sekä turismi. Pohjoisen suurimmissa kaupungeissa elinkeinoelämä perustuu raskaaseen teollisuuteen sekä innovatiiviseen teknologiaan, vaikka seudulta löytyi myös koulutusta ja eri alojen yrityksiä. Eteläisimmät seurakunnat muistuttavat toisiaan väestörikkouden, monikulttuurisuuden, asumisen tiheyden sekä ihmisten taustoihin, varallisuuteen ja elämäntyyliin liittyvien suurten erojen vuoksi. Itä- ja Kaakkois-Suomessa paikallisuutta leimaa Venäjän läheisyys, joka näkyy niin katukuvassa kuin rajan yli tapahtuvassa liikkumisessa. Myös seurakunnat tekevät yhteistyötä karjalaisiin seurakuntiin rajan toiselle puolelle sekä ortodoksikirkon kanssa paikallisesti, oman kunnan sisällä. Lännessä katsotaan puolestaan kulttuurisesti Ruotsiin päin ja merkittävä osa väestöstä puhuu ruotsia äidinkielenään.

Eri herätysliikkeiden merkitys nähtiin monilla paikkakunnilla vahvana edelleen, vaikka myös niissä tapahtuneet muutokset: hajaantumiset ja valtakirkkoon sulautuminen tunnistettiin. Kirkossa vaikuttavista herätysliikkeistä aineistossa mainittiin viidesläisyys, herännäisyys, Kansan Raamattuseura, Kansanlähetys sekä erilaiset lestadiolaisuuden suunnat. Monet uskonnolliset perinteet ovat erityispiirteidensä ohentumisen kautta sulautuneet osaksi seurakuntien toimintaa tai jyrkentyessään eäätntyneet kirkosta. Yhteiselosta yhteisöjen kanssa on saatu myös hyviä kokemuksia ja työtä on voitu myös määrätietoisesti pitkään rakentaa.

Herätysliikkeet vaikuttivat seurakuntiin monin eri tavoin. Liikkeet eivät näyttäytyneet erillisinä saarekkeina, vaan vuorovaikutusta tapahtui niin työntekijöiden, luottamushenkilöiden, jäsenten kuin yhteisöjen ja seurakuntien välisen yhteistyön kautta. Pohjoisessa Suomessa ja Pohjanmaalla lestadiolaisliikkeiden, erityisesti vanhoillislestadiolaisuuden merkitys korostui, mutta sen vaikutus näkyi myös muualla Suomessa. Herännäisyys, viidesläisyys, Kansanlähetys sekä Kansan Raamattuseura mainittiin myös seurakuntien toimintaan vaikuttavina juurina. Useimmilla paikkakunnilla alueiden uskonnollisuudessa yhdistyvät kirkon ja paikallisen seurakunnan yhteisöllisesti löyhempi ja opillisesti ehkä kirjavampi sekä herätysliikkeiden yhteisöllisesti tiivi ja opillisesti tarkemmin määritely uskonnollisuus.

Seurakunnissa ja myös uskonnollisissa yhteisöissä niiden ympäristössä vallitsi haastattelujen valossa pääosin rauhallinen tilanne. Hengellinen väkivalta ei ollut minkään seurakunnan toiminnassa tai suhteissa akuutisti läsnä. Tasapainoilu eri perinnettä edustavien kanssa sujui suhteellisen mutkattomasti, karikoita osattiin varoa. Toisaalta varominen edusti paikoin niitä arpia, joissa tunnistettiin eri mieltä olemisen vaaran paikat ja niihin törmäämistä haluttiin välttää.

Uskonnollisten perinteiden muodostama jännitekenttä kuvattiin paikoin – lähinnä pohjoisessa, mutta myös tietyillä alueilla etelässä – latautuneeksi. Hengellisen väkivallan arvet tunnistetaan, riskejä aistitaan ja niihin ajoittain myös törmätään. Kirkkoherrat pohtivat onko varominen ja erimielisyyksien välttely ja toisten jyrkkyyden hyväksyminen eettisesti ja hengellisesti oikein ja paras tapa toimia? Olisiko

kaikkien osapuolten kannalta parempi ottaa asioita suoraan puheeksi ja kertoa, että tiettyjen kommenttien ja menettelytapojen luonne on perimmiltään väkivaltainen eikä niiden hyväksymistä haluta enää jatkaa?

KIRKKOHERROJEN NÄKEMYKSIÄ HENGELISESTÄ VÄKIVALLASTA

Haastatteluihin osallistuneet kirkkoherrat analysoivat hengellistä väkivaltaa ilmentäviä ja sen riskiä synnyttäviä piirteitä. Hengellinen väkivalta rikkoo yksilön rajoja ja autonomiaa. Sen pelossa eläminen sammuttaa yksilön omaa ajattelua, minuutta ja elämäniloa. Hengellisen väkivallan kokemukselle on tyypillistä tunne siitä, että ei tule kuulluksi tai tulee ymmärretyksi väärin. Koska usko on psyykkisesti herkkää minuuden aluetta, hengellinen väkivalta haavoittaa syvältä yksilön turvallisuutta. Kokemuksesta jää pitkät muistijäljet ne voivat siirtyä jopa sukupolvesta toiseen. Hengellisen väkivallan vaurioille on ominaista myös vaikutusten laajeneminen. Kokemus voi rikkoa ensisijaisten uhrien ohella myös muiden uskoa, turvaa, sekä suhdetta itseän, Jumalaan ja muihin ihmisiin.

Riskit syntyvät usein siitä, että opillinen tulkintavarmuus ei anna tilaa uusille kysymyksille eikä toimijuudelle. Jäsenten omattunnot on sidottu ulkonaisiin sääntöihin ja uskon tunnusmerkkeihin, joiden valvominen on yhteisössä sydämen tilaa helpompaa. Yhteisöön voi syntyä tämän seurauksena sisäistetyin pelon ilmasto, joka supistaa ajattelun ja puhumisen tilaa. Pelon sisäistänyt alkaa rajoittaa ajatteluaan, tunteitaan ja toimintaansa. Näin hän pyrkii varmistamaan paikkansa uskon tuomassa pelastusvarmuudessa sekä yhteisön sisäisissä sosiaalisissa suhteissa. Tulkintojen taustalla olevaa hengellistä määrittelyvaltaa on vaikeaa nähdä, saati kyseenalaistaa.

Tunnusomaista hengellisen väkivallan riskiympäristöille on mustavalkoinen ajattelu sekä lain ja kuuliaisuuden korostuminen, usein kahtiajakautunut maailmankuva ja ehdoton oppijärjestelmä. Näiden avulla rakennettu elämisen muotti on lähinnä omia jäseniä varten, mutta uskonkäsitykset voivat toimia hengellisen väkivallan välineenä myös ulkopuolisille. Myös heidän odotetaan kunnioittavan muotin mukaisesti uskoa ja sen tuomia rajoja. Hengellisestä vallankäytöstä kertoo myös se, mikäli muunlaisen uskon ja elämän arvo kyseenalaistetaan.

Koska hengellinen väkivalta on vahvasti yhteisöllinen ilmiö, on tärkeää ymmärtää sen yhteisöllistä dynamiikkaa, mekanismeja ja ryhmätoiminnan tasoa. Dynamiikan ytimessä on väkivaltaa suojelevat rakenteet. Yhteisöissä on ainakin viisi erilaista kerrosta: niitä, joilla on valta määrittellä ja hallinnoida totuutta sekä oikeaa ja väärää. Toiseksi niitä, jotka hyväksyvät vahvatkin kurinpitokeinot. Kolmanneksi on niitä hiljaisia hyväksyjä, jotka eivät halua niistä tietää tai kätkevät ihmetyksensä ja kysymyksensä. Neljäs ryhmä on niitä, jotka haastavat avoimesti käytäntöjä, usein heistä tulee uhreja myös. Kaikkien näiden erilaisten toimijoiden avulla väkivallan ympärillä on mahdollisuus jatkaa ja laajentua. Viides ryhmä koostuu jäsenistä, jotka toimivat aktiivisesti, puolustavat väkivallan uhreja ja herättävät keskustelua tapahtumien luonteesta ja oikeutuksesta. Heidän toimintansa seurauksena väkivallan käyttö vaikeutuu.

Hengellisen väkivallan osapuolia ei kutsuta keskustelemaan tai osallistumaan johonkin yhteisön tilaisuuteen kertomalla, että tarkoituksena on kohdistaa kutsutuihin hengellistä väkivaltaa. Sen sijaan puhuttelun, kuulustelun tai ulossulkemisen

tarkoituksena on pitää huolta, rakastaa, ”valvoa linjaa tai estää eriseura, hajaannus tai eksytys”. Mekanismia leimaa se, että koska vakiintunutta toimintatapaa ei kyseenalaisteta, siitä puhuminen vaikeutuu, vallankäytöstä tulee ”maan tapa”. Omaleimainen toiminta hyväksytään hiljaisesti niin sisä- kuin ulkopuolellakin.

Usein hengellisen väkivallan avulla voidaan ylläpitää opin ja elämän yhdenmukaisuutta yhteisössä, pitää joukko suurena ja liike käytännöiltään elinvoimaisena. Tiiviys vahvistaa yhteenkuuluvuutta ja tuo lämpöä niiden välille, jotka kannattelevat yhteisön arvoja.

Hengellisen väkivallan käyttö vaihtelee yhteisön kehityskaaren mukaan. Vakiintuneessa yhteisössä vallankäytön tarve vähenee, koska ulossulkemisen ja yhteisöstä erottamisen pelote vaikuttaa tietoisuuden tasolla. Yhteisö voi hallita jäseniään pelkän julistuksen avulla. Tarkkailun, ohjaamisen ja kurinpidon kehät ovat herkkiä ja kehittyneitä, kun taas avoimen dialogin ja toisen kuulemisen käytännöt ovat puolestaan kehittymättömiä tai sattumanvaraisia.

Kun yhteiskunnassa käydään keskustelua hengellisestä väkivallasta yleensä tai tiettyyn yhteisöön liittyen, yhteisö voi uhriutua, eli kokea keskustelun uskoon kohdistuvana ymmärtämättömyytenä tai ulkoistaa vastuunsa paikallisen seurakunnan/ johtokunnan asiaksi, tai tiettyyn henkilöön liittyväksi. Näillä väitteillä kieltäydytään tunnustamasta sitä, että hengellisen väkivallan oikeutus on ollut ja voi edelleen olla yhteisön opissa.

Hengellisen väkivallan käsittely julkisuudessa on lisännyt varovaisuutta. Kirkkoherrojen käsityksen mukaan akuutteja tapauksia ei ollut käynnissä heidän alueillaan. Kuitenkin osa kirkkoherroista oli ollut osallisena tai apuun pyydettyinä mukana tiettyjen paikkakuntien tapahtumissa, joista oli kirjoitettu myös julkisuudessa muutamia vuosia aiemmin. Hengellisen väkivallan arvet vaikuttivat niillä alueilla edelleen, koska väkivallan tilanteita ei oltu ratkaistu.

Hengellisen väkivallan maasto on moni-ilmeinen. Ilmiöllä ei ole yhdenlaisia kasvoja uhrien, toteuttajien tai syiden osalta. Hengelliset tulkintaerimielisyydet voivat kärjistyä hengelliseksi väkivallaksi niin seurakunnan arjessa, uskonnollisten yhteisöjen sisällä kuin seurakuntien ja yhteisöjen välisissä suhteissa. Seurakunnissa tehtävät päätökset ja kannanilmaukset (tilojen käyttöön, virkakysymykseen, samaa sukupuolta olevien avioliittoon tai työntekijän elämän ratkaisuihin) voivat johtaa hengellisen väkivallan käyttöön yhtä lailla kuin herätysliikkeiden kurinpito omiin jäseniinsä tai vaikuttaminen uskonnolliseen ilmastoon alueillaan.

Raportti käsittelee hengellisen väkivallan ratkaisuja evankelisluterilaisen kirkon piirissä. Raportissa määritellään hengellisen väkivallan käsitettä sekä jäsennetään väkivallalle altistavia piirteitä uskonnollisissa liikkeissä.

Keskiössä on keinojen etsiminen sille, miten hengellistä väkivaltaa ehkäistään, seurauksia hoidetaan ja ilmiöstä kannetaan vastuuta niin kokonaiskirkon, hiippakuntien kuin seurakuntien ja uskonnollisten yhteisöjen tasoilla.

Raportti on suunnattu kirkon työntekijöille ja vastuunkantajille sekä uskonnollisuudesta, yhteisöilmiöistä ja kirkon toiminnasta kiinnostuneille, hengellisen väkivallan uhreja työssään kohtaaville, sellaista kokeneille sekä yhteisöille, jotka etsivät välineitä toimintakulttuurinsa itsearviointiin.

KIRKKOHALLITUS⁺

SUOMEN⁺
EV. LUT.
KIRKKO